

«Et lyn i et kritisk øyeblikk»

**Hvordan konstruerer familierapeuter minner om foreldres
krangel?**

Et minnearbeid

Fredrik Ness Bakkemo

VID vitenskapelige høgskole

Oslo

Masteroppgave

Master i familierapi og systemisk praksis

Antall ord: 27 999

31.05.2017

Sammendrag

Denne masteroppgaven søker å belyse hvordan familieterapeuter konstruerer minner om foreldres krangel. Formålet er å demonstrere hvordan det som refereres til som selvbiografiske minner også kan forstås som nåtidige diskursive konstruksjoner. Jeg forsøker videre å finne ut hvordan minnene aktiverer terapeutene i dag.

Forskningsmetoden som benyttes i oppgaven heter minnearbeid. Dette er en kvalitativ metode utviklet av den tyske sosiologen Frigga Haug på 80-tallet. Minnearbeid er en metodisk tilnærming til kritisk diskursanalyse. Formålet med metoden er å problematisere ting vi tar for gitt, der fokuset har vært hvordan minnene bidrar til å opprettholde tradisjonelle kjønnsroller. I denne studien har jeg valgt å tilpasse metoden til familieterapifaget og endret fokus til hvordan minner konstrueres innenfor en nåtidig diskurs.

Problemstillingen og de viktigste spørsmålene for meg i denne studien er: hvordan konstruerer familieterapeuter minner om foreldres krangel og hvordan aktiverer disse minnene familieterapeutene i dag? Datamaterialet jeg har benyttet for å belyse problemstillingen har utgangspunkt i en workshop bestående av fire familieterapeuter inkludert meg som forsker. Deltakerne diskuterte i workshopen egne nedskrevne minner fra foreldres krangel.

Med utgangspunkt i en transkripsjon av diskusjonen i workshopen identifiserte jeg fire diskurser som terapeutene snakker innenfor. Gjennom analysen av datamaterialet fremgår det en hovedideologi som jeg har kalt en tilknytningsdiskurs om minner. Denne diskursen omhandler at terapeutene opplever at minner fra vanskelige episoder med nære tilknytningspersoner i barndomen danner indre arbeidsmodeller som fortsetter å forme deres selvforståelse og atferd inn i voksenlivet. Jeg finner ut at minnene gjennom tilknytningsteori blir satt inn i et teoretisk rammeverk som skaper en kontinuitet mellom fortid og nåtid. Terapeutene snakker om barndommen som om det ble determinert da hvilken utdanning de skulle ta i voksen alder og tildeler dermed de vanskelige minnene fra fortiden en mening og funksjon i et kritisk øyeblikk i nåtid. Minnene kan dermed betraktes som nåtidige diskursive konstruksjoner og det en erfarer som et subjektivt minne kan også forstås som en konstellasjon der fragmenter fra fortid og nåtid kommer sammen for å iscenesette den subjektposisjonen som terapeutene foretrekker. Jeg argumenterer for at om en ikke analyserer minnene som nåtidige diskursive konstruksjoner så er veien kort til å forstå minnene som et statisk arkiv.

En tilnærming til minnene som diskursive konstruksjoner er i mindre grad opptatt av episoden i fortid og isteden opptatt av hvordan minnene om foreldres krangel aktiverer terapeutene i nåtid. Jeg argumenterer for at tilknytningsdiskursen om minner produserer og reproduserer underliggende diskurser hos terapeutene. Disse underliggende diskursene benevner jeg som en subdiskurs om foreldreskap, en ekkodiskurs om at krangling er farlig og en motdiskurs der krangling blir tildelt en nødvendig funksjon. Jeg drøfter hvordan disse diskursene virker inn på terapeutene sin virkelighetsforståelse og praksis.

Nøkkelord: *minnearbeid, hukommelse, krangel, sosialkonstruksjonisme, å leve sammen, foreldreskap, tilknytning, tilhørighet, diskursanalyse, diskursiv terapi*

Forord

Jeg vil begynne med å takke familieterapeutene som jeg rekrutterte til dette minnearbeidet. Deres tid, engasjement og refleksjoner bidro til empirien i denne oppgaven. Jeg håper oppgaven kan være interessant for dere også. Jeg er glad for at vi fikk anledning til å påbegynne diskursanalysen i workshopen sammen, håper dere ikke oppfatter fortsettelsen av analysen som jeg har gjort på egenhånd bare som kritikk.

Masteroppgaven er skrevet i tilslutning til en forskergruppe ledet av Anne Øfsti ved VID vitenskapelige høyskole. Takk til Hege Nygaard, Sølvi Våge og Annette Kvalheim i «minnegruppa» for de lærerike og interessante møtene vi har hatt det siste halvannet år. En spesiell takk til min veileder Anne Øfsti som har bidratt med grundige og konstruktive tilbakemeldinger underveis i prosessen.

En stor takk skylder jeg også min leder Kari Anne Tranborg ved Diakonhjemmet Sykehus for økonomisk støtte og for at du har lagt til rette for mitt studium.

Disse fire årene som masterstudent har vært en spennende prosess. Flere medstudenter, venner og familiemedlemmer har støttet meg og vært gode samtalepartnere når jeg har hatt behov for det. Tusen takk til Ola Waagen, Tor Erik Kaluza, Rolf Brumoen og Einar Normann Christensen. Jeg vil videre takke mamma og pappa og begge brødrene mine.

Tilslutt vil jeg takke min kjære samboer Silje Rørtveit Mundal og vår sønn Ask som ble født underveis i arbeidet med denne oppgaven. Dere har vært tålmodige, oppmuntrende og uvurderlig støttende på hver deres måte gjennom hele prosessen.

Oslo, 22. mai 2017

Fredrik Ness Bakkemo

1.0 Innledning	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema	7
1.2 Problemstilling	8
1.3 Annen forskning	9
1.4 Oppbygging av oppgaven	9
2.0 Teori og litteraturgjennomgang	11
2.1 Forholdet mellom hukommelse og minner	11
2.2 En modernistisk forståelse av minner	13
2.3 Minner og tilknytningsteori	14
2.4 Walter Benjamin sin modernismekritikk og forståelse av minner	16
2.4.1 Minner og første verdenskrig	17
2.4.2 Minnenes sosiale rammer	18
2.4.3 Benjamin sin erfaringsteori	19
2.5 Derridas redefinerte tegnbegrep	21
3.0 Metode	24
3.1 Forskningsdesign: kvalitativ tilnærming	24
3.2 Minnearbeid	25
3.2.1 Hvordan minnearbeid anvendes	26
3.3 Diskursanalysens teoretiske fundament	29
3.3.1 Hva er diskursanalyse?	29
3.4 Kritikk av metoden	30
3.5 Gjennomføring av undersøkelsen	34
3.5.1 Struktur for datainnsamlingen	34
3.5.2 Gjennomføring av workshop	35
3.5.3 Utvalg	36
3.5.4 Transkripsjon	37
3.6 Om analyseprosessen	38
3.6.1 Hvordan identifiseres en diskurs?	38
3.6.2 En nyansering av det diskursive objekt	39
3.7 Frivillighet, konfidensialitet og etiske refleksjoner i forhold til studien	40
3.8 Vitenskapelig kvalitet	41
4.0 Analyse og drøfting	44
4.1 Hvordan konstruerer familierapeuter minner om foreldres krangel?	45
4.1.2 En tilknytningsdiskurs om minner	45
4.1.3 Minnene som tekst	47

4.1.4 Barndomsminner som sjanger	48
4.1.5 Minnenes dekonstruksjon	50
4.1.6 Minnenes rekonstruksjon	54
4.2 En subdiskurs om foreldreskap	57
4.2.1 Foreldreskap og barns sårbarhet	57
4.2.2 Et diskursivt dilemma	58
4.2.3 Hva forblir usagt i diskusjonen om foreldres krangel?	60
4.2.4 En tilliggende fremtidsdiskurs	62
4.3 En ekkodiskurs om krangling	64
4.3.1 En tilliggende diskurs om tilhørighet	65
4.4 En motdiskurs om krangling	69
5.0 Avslutning	73
5.1 En presentasjon av mine funn	73
5.2 Selvrefleksjon og mangler med studien	75
5.3 Fremtidig forskning	76
Bibliografi	78
Appendix 1: Samtykkeerklæring	82

1.0 Innledning

Utgangspunktet for denne masteroppgaven er en invitasjon fra førsteamanuensis Anne Øfsti ved VID vitenskapelige høgskole. Hun hadde et ønske om at det skulle skrives masteroppgaver der en skulle forske på konstruksjonen av minner. Det ble etterhvert etablert en forskergruppe bestående av masterstudenter som har det felles utgangspunkt at vi alle benytter den samme type forskningsmetode kalt minnearbeid. Jeg opplevde det som appellerende og i tråd med et systemisk perspektiv å være tilsluttet en forskergruppe fundert i et metodesamarbeid. Masteroppgavene blir individuelle da alle i forskergruppen har ulik inngang til hvilket tema og dermed hvilken type minner en forsker på.

Minner knyttes gjerne sammen med subjektivitet og posisjoneres innenfor det som gjerne blir forstått som menneskers «indre liv». Minner kan dermed virke som et lite opplagt område å forske på innenfor et fag som familieterapi som har bånd til sosialkonstruksjonisme og postmodernisme. I teoridelen redegjør jeg for hvordan minner ofte knyttes til en modernistisk tradisjon, der minnene plasseres i menneskets «sjel» og forstås som en selvbiografisk kilde til «identitet» og det «psykologiske selvet». Selv om begrep som «kollektiv hukommelse» dukker opp fra tid til annen, der minnene blir posisjonert «utenfor» individet, så har dette begrepet også en tendens til å ende opp som et modernistisk synonym for en tenkt gruppe eller nasjon sin «ånd» eller «indre karakter». Dette så vi sist her i Norge med terrorangrepene 22. juli 2011, datoen blir gjerne referert til som en hendelse som har festet seg i nasjonens kollektive hukommelse.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Noe av det som slo meg da det ble foreslått i forske på minner var at minner passer inn i en psykodynamisk diskurs om hva psykoterapi kan handle om. En klient oppsøker en terapeut for å bearbeide vanskelige og traumatiske episoder i fortiden. Enkelte vil kanskje argumentere med at terapi også handler om andre ting enn minner, men jeg er likevel av den oppfatning at mange former for psykoterapi er en eller annen form for minnearbeid. En person uten hukommelse og uten minner vil det være umulig å føre en adekvat samtale med. Minner representerer en tilgang til noen fortellinger fra episoder i menneskers liv som har berørt og gjort et inntrykk. I et terapeutisk øyemed vil det dermed være interessant å se på hvordan minnene fra fortiden former forståelsen og aktiverer både terapeuter og klienter i nåtid. Perspektivet på minnene som sosiale konstruksjoner

snur forståelsen av erfaring på hodet. Det å da ha anledning til å forske på hvordan minner konstrueres oppleves dermed å ha høy klinisk verdi for min fremtid som terapeut.

Jeg har vært fristilt til å velge hvilken type minner jeg skal forske på. Det ble klart for meg at de minnene som skulle forskes på måtte være fra en eller annen episode som står ut og som en dermed har tatt med seg videre i livet. Familieterapeuter hjelper mennesker med å leve sammen og har selv noen gode og noen vanskelige minner fra hvordan en som familie lever sammen. Hvordan aktiverer disse minnene oss som terapeuter? Når en skulle benytte metoden i familieterapifeltet så ville det være mest interessant og relevant å fokusere på de vanskelige minnene: krisene og traumene. Det ble etterhvert klart for meg at familieterapeuter sine konstruksjoner av minner om krangel var det jeg ønsket å forske på. Inspirert av Walter Benjamin sin forståelse av minner som var knyttet til hans erfaring med første verdenskrig begynte jeg å reflektere over hvilke «kriger» som utspiller seg i hjemmet og i familien. Innenfor psykologien brukes gjerne begrepet konflikt, men jeg har valgt å holde på det mer hverdagslige ordet krangel.

I prosessen med å velge tema hadde jeg en hypotese om at hvis jeg forsket på noe som terapeutene kan ha observert, noe som var utenfor dem selv, så kunne det resultere i et rikere datamateriale. Så istedenfor å forske på minner fra da familieterapeutene selv hadde kranglet, så valgte jeg å fokusere på et minne fra da terapeutene sine foreldre kranglet. Dette forstås som en forskyvning innenfor metodikken og noe jeg vil komme tilbake til i metodekapitlet. I denne oppgaven ser jeg på konstruksjonen av minner som et hovedanliggende, mens krangling vil være en inngang.

1.2 Problemstilling

For å kunne forske på hvordan minner konstrueres har jeg valgt å lese meg opp på teori knyttet til nevropsykologi, hukommelse og Walter Benjamin sin erfaringsteori. Det ble vekket en nysgjerrighet hos meg da jeg i forstudien til denne masteroppgaven gikk fra å se minner som noe jeg assosierte til selvbiografi, identitet og «det psykologiske selvet» til også å forstå minner som noe kollektivt og sosialt konstruert. Da jeg i neste omgang ble oppmerksom på at de minnearbeid jeg greide å lokalisere hadde konstruksjonen av identitet som sitt hovedanliggende så ble jeg ytterligere engasjert. Jeg opplevde det som et paradoks at en metode med opphav i sosialkonstruksjonisme og har diskursanalyse som en del av seg ikke i større grad problematiserer at minnene er nåtidige diskursive konstruksjoner. Det fremsto som presserende at dette var en inngang

til minner som sto åpen og inviterte til å bli forsket på. Hvis minner er konstruksjoner og oppleves som betydningsfulle for vår subjektforståelse, hvorfor har det da ikke vært forsket mer på hvordan disse minnene konstrueres? Hvis en ikke analyserer minnene som nåtidige diskursive konstruksjoner så er veien kort til å forstå minnene som et statisk arkiv. Som en forlengelse av dette var det naturlig å finne ut av hvordan disse minnene aktiverer terapeutene. Dette ble dermed de viktigste spørsmålene for meg i denne studien og dermed også problemstillingen:

1. Hvordan konstruerer familierapeuter minner om foreldres krangel?
2. Hvordan aktiverer disse minnene familierapeutene i dag?

Spørsmålet om hvordan minnene aktiverer terapeutene utforsker hvordan minnene virker inn på et personlig og profesjonelt plan. Ambisjonen blir å synliggjøre hvordan minnene via språket produserer og reproducerer ulike meningskonstruksjoner og hvordan diskurser virker og blir til.

1.3 Annen forskning

Det har vært gjort få studier på minner innenfor familierapifeltet. Jeg har kun kommet over ett annet forskningsprosjekt knyttet til familierapi som benytter metoden minnearbeid og det er fra Australia. Bob Pease har forsket på hvordan menn som identifiserer seg som feminister kan benytte minnearbeid til å gi perspektiv til deres misnøye med sine fedre. Resultatet fra forskningen ble først publisert i Australian and New Zealand Journal of Family Therapy som en artikkel (Pease, 2000a) og senere i en bok om menn og maskulinitet (Pease, 2000b). I likhet med minnearbeid innenfor sosiologien så er Pease sin forskning også opptatt av minnene som en inngang til identitet. Det å forske på hvordan minnene konstrueres diskursivt fremstår som et område som ikke har vært forsket på innenfor familierapifeltet tidligere.

1.4 Oppbygging av oppgaven

Denne oppgaven er delt inn i fem kapitler. I tillegg til dette innledningskapittelet kan innholdet i oppgaven presenteres slik:

Kapittel to - Teori og litteraturgjennomgang

I dette kapittelet gjennomgås teori og litteratur som er relevant for oppgaven sin problemstilling.

Kapitlet er avgrenset til en redegjørelse for ulike perspektiv på minner innenfor hukommelsesforskning, tilknytningsteori og Walter Benjamin sin erfaringsteori.

Kapittel tre - Metode

I kapittel tre redegjør jeg for minnearbeid som metode, en kritikk av metoden, analyseform, gjennomføringen av undersøkelsen og vitenskapelig kvalitet. Minnearbeid har jeg videreutviklet slik at den har kunnet tilpasses min problemstilling.

Kapittel fire - Analyse og drøfting

I datamaterialet identifiserte jeg fire hoveddiskurser som jeg opplevde som fremtredende. Disse fire diskursene danner rammeverket for dette analyse og drøftingskapitlet. Analysen er strukturert slik at jeg starter med å analysere hvordan et minne om foreldres kranling konstrueres. I de påfølgende tre delene av analysen drøfter jeg hvordan minnene aktiverer terapeutene. Jeg presenterer først det jeg har kalt en subdiskurs om foreldreskap. Videre analyseres det jeg identifiserer som en ekkodiskurs om at kranling er farlig. Som en avslutning på dette kapitlet presenterer jeg en motdiskurs der kranling blir tildelt en nødvendig funksjon. I hver del vil mine funn beskrives, analyseres og drøftes opp mot teori.

Kapittel fem - Avslutning

Som en avslutning vil jeg oppsummere det jeg anser som hovedfunn, selvrefleksjon og mangler ved studien og hva som ut fra denne studien kunne vært interessant å forske videre på.

2.0 Teori og litteraturgjennomgang

I dette kapitlet redegjør jeg for teori som best belyser min problemstilling rundt konstruksjonen av minner om foreldres krangel. Minnearbeid er en metodisk tilnærming til kritisk diskursanalyse og forskeren blir oppfordret til å videreutvikle metoden og inkludere egen teori som passer temaet en studerer (Haug, 2008). Kapitlet er avgrenset til en redegjørelse for ulike perspektiv på minner innenfor hukommelsesforskning, tilknytningsteori og Walter Benjamin sin erfaringsteori. Avslutningsvis presenterer jeg Jacques Derrida sin filosofiske videreføring av Benjamin sine tanker.

2.1 Forholdet mellom hukommelse og minner

Hukommelse og minner er to sentrale begrep som benyttes i denne oppgaven. Jeg vil her forklare hvilke definisjoner som ligger til grunn for begrepene og hvordan disse henger sammen.

Hukommelsen blir forstått som en av de aller mest grunnleggende egenskapene ved menneskets psyke (Lundh et al., 1996). Psykologen Endel Tulving sin forskning danner grunnlaget for den forståelsen av hukommelse som er rådende innenfor kognitiv psykologi i dag. Tulving forstår hukommelse på denne måten:

«Memory is the name given to the ability of living organisms to acquire, retain and use information or knowledge» (Tulving, 1987, s. 67)

Tulving forstår hukommelsen som utgangspunktet for all læring og skiller i sin forståelse mellom koding-, lagring- og opphentingprosesser. Gjennom koding legges ny informasjon og kunnskap til, lagring, som navnet antyder, lagrer informasjonen over lengre eller kortere perioder. Den siste prosessen ved hukommelse fokuserer på å hente opp relevant informasjon (Lundh et al., 1996). Seleksjon og prioritering i kombinasjon med tilstrekkelig oppmerksomhet rettet mot informasjonen, er videre sentrale aspekt ved hukommelsen.

Tulving innførte i 1972 skillet mellom episodisk og semantisk hukommelse. Den episodiske hukommelsen anses som den mest personlige da den er knyttet til tid og sted. Det er i den episodiske delen av hukommelsen Tulving argumenterer for at minnene våre lagres (Tulving, 1987). Med minner forstår en hendelser og situasjoner en har vært med på, personlige opplevelser og erfaringer en husker (Lundh et al., 1996). Ved hendelser langt tilbake i tid så husker en kanskje bare

enkelte episoder med spesiell betydning, som da et søsken ble født, den første skoledagen eller en ulykke. Det disse minnene har felles er at de har en personlig forankring: de refererer til episoder vi har vært med på, som er forbundet med et bestemt sted og tidspunkt.

Den semantiske hukommelsen blir stilt opp som et motstykke til den episodiske. Her sikter Tulving til vår organiserte kunnskap om ord og andre symboler (Tulving, 1987). I prinsippet all kunnskap vi har om virkeligheten som kan formuleres gjennom språket. Den semantiske hukommelsen inneholder oppfatninger vi har tilegnet oss enten gjennom egen erfaring eller at vi har lært det hos andre eller lest det i en bok. Det som skiller den semantiske hukommelsen fra den episodiske er at den semantiske er upersonlig og mangler referanse til tid, sted og kontekst for tilegnelsen av kunnskapen som den inneholder. I den graden vi husker slikt, så tilhører dette den episodiske hukommelsen (Lundh et al., 1996). Noe som indikerer at det er snakk om to ulike hukommelsessystemer er at ved amnesi hos personer som er utsatt for hjerneskade så rammes den episodiske hukommelsen og ikke den semantiske. Det er hos de menneskene som har skadet ulike områder i hjernen med påfølgende hukommelsestap som har lært oss mye av det vi vet om hukommelsen (Nordengen, Nordengen, & Moser, 2016).

Det som forstås som selvbiografisk hukommelse omfatter både informasjon fra den episodiske og semantiske hukommelsen. Den selvbiografiske hukommelsen inkluderer både kunnskap om en selv og minnene som omgir denne kunnskapen (Roediger & Marsh, 2003). Hvilken by en ble født i og på hvilken dato representerer fakta som er en del av den selvbiografiske hukommelsen. En kan ikke huske sin egen fødsel, så selve hendelsen er dermed ikke en del av den episodiske hukommelsen. Dette illustrerer at den selvbiografiske hukommelsen henvender seg til andre deler av hjernen som går dypere enn den episodiske hukommelsen. Det konkluderes dermed med at den selvbiografiske hukommelsen inkluderer ulike typer hukommelse men med det fellestrekk at all informasjonen i den selvbiografiske hukommelsen orienterer seg i retning av «selvet» (Roediger & Marsh, 2003).

Det er videre vanlig å skille mellom korttids- og langtidshukommelse. Korttidshukommelse, skiller seg fra langtidshukommelse ved at informasjonen bare eksisterer i noen sekunder, dersom den ikke blir bearbeidet og lagret (Lundh et al., 1996). Korttidshukommelsen anvendes ved problemløsning når relevant informasjon må bearbeides samtidig. For å opprettholde informasjonen i korttidshukommelsen, brukes gjentakelse eller assosiasjoner knyttet til det som skal huskes. Hukommelsen krever således trening og «triggering» for å vedlikeholdes (Lundh et al., 1996). Ordet trigge betyr å «utløse» og er et begrep fra traume psykologien. Det viser der til at pasienter kan bli

hensatt til sin opprinnelige frykt og smerte gjennom visse påminnelser eller triggere (f.eks. lyder, farger, ord og hendelser) som reaktiverer opplevelser som ligger lagret i hukommelsen (Schiraldi, 2009).

Repetisjon er den ekleste formen for en mental operasjon som kan føre til at informasjon blir bevart i korttidshukommelsen. Det finnes også andre former for informasjonsbearbeiding som innebærer at informasjon på ulike måter kobles sammen med annen informasjon. Disse prosessene kan sammenfattes under begrepet elaborering:

«Elaborering består i at vi ikke bare gjentar informasjonen i den form vi tok den inn, men også trekker konklusjoner på grunnlag av den, kobler den sammen med tidligere kunnskap og forestillinger, og med andre aspekter av nå-situasjonen. Vi legger altså noe til informasjonen vi har tatt inn, og omformer den på forskjellige måter.»

(Lundh et al., 1996, s. 121)

Evnen til å elaborere gir en mulighet for å indirekte rekonstruere hendelser ved å trekke konklusjoner om hva som muligens kan ha hendt, selv om en ikke direkte husker alle detaljer fra hendelsen. Dette innebærer at grensen mellom erindring og fantasi i disse elaboreringene blir flytende.

2.2 En modernistisk forståelse av minner

Det filosofiske utgangspunktet for den modernistiske forståelsen av minner kan en spore tilbake til 1700-tallet og René Descartes sin mekanistiske forståelse av mennesket. Idéen om at hjernen hadde en rolle ved læring og var relatert til minner var en av Descartes sine hypoteser (Tulving, 1987). Descartes så på hjernen som et arkiv som hadde evnen til å lagre informasjon som ikke lett lot seg slette (Draaisma, 2000).

Menneskets forståelse av minner har blitt formet av de mange metaforer som har blitt brukt for å definere hva et minne er (Draaisma, 2000). Metaforene fungerer som ideologiske broer mellom ulike forståelser av minner og konteksten metaforene oppstår i. Den teknologiske utviklingen på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet passet inn med Descartes sin mekanistiske forståelse av minner. Teknologiske nyvinninger og oppfinnelser som fotografiapparatet og muligheten til å gjøre lydopptak dannet dermed et materielt grunnlag for forståelsen av minner. Minner ble for alvor forstått som en måte å lagre og reprodusere informasjon på:

«Just as doctors introduced the camera obscura in the anatomical papers as an analogy for the eye, photography (in the essence a procedure for preserving the images in a camera obscura), developed into a metaphor of memory. In the first articles on photography, the photographic plate was described as a 'mirror with a memory'. This metaphor was quickly to take a new turn, the brain was represented as the neuronal equivalent of a light sensitive plate, an organic medium that preserves a latent trace of light stimuli and reproduces them» (Draaisma, 2000, s. 69)

En kan argumentere for at fotografiet som en metafor for minner lever i beste velgående i dag. Koblingen av minner til mekanistisk arkivering har blitt videreført med fremveksten av datateknologi rundt midten av 1900-tallet. RAM (Random Access Memory) ble innført som et begrep som refererte til datamaskinen sitt hovedminne. Ved introduksjonen av digitale fotokamera ble minnekort lansert som det fysiske stedet der bildene lagres. Rundt samme tid ble også minnepinner utbredt som en måte å lagre data enklest mulig. I dag trekkes det gjerne en linje mellom smarttelefonen, sosiale medier og vår hukommelse. I sosiale medier kommuniseres minner i form av fotografier vi tidligere har publisert på f.eks. Facebook sin tidslinje. På smarttelefonen lagrer vi avtaler, bilder, filmer og notater. Smarttelefonen har blitt tildelt en funksjon som en ekstern harddisk som vi bare kobler oss på. Forståelsen av at minner som et statisk arkiv for informasjon som senere er ment å skulle kunne reproduseres er fortsatt utbredt. Det har bare dukket opp ny teknologi og nye begrep som forsterker de gamle idéene.

2.3 Minner og tilknytningsteori

Sigmund Freud knyttet sin psykoanalyse til erindringsøvelser der de selvbiografiske minnene blir forstått som nøkkelen til individet sitt psykologiske selv og identitet (Eriksen, 1991; Freud, 1957). Freud var opptatt av barndom og så traumatiske episoder i fortiden trenge gjennom «det beskyttende skjold» og skape et varig sår eller et hull i individet (Elsass, 2003). Denne modernistiske forståelsen av minner som begynte hos Freud har blitt videreført og dominerer psykoterapifaget også i dag. En tenker at det er gjennom spesifikke minner fra en episode i fortiden «vi kommer i kontakt med oss selv, hva vi konkret følte, tenkte og gjorde i ulike situasjoner» (Berge & Repål, 2013, s. 143). Det argumenteres for at minnene fra fortiden danner grunnlaget for de sidene av individet som en gjerne omtaler som karakter, identitet og personlighet.

I familieterapifeltet er det spesielt innenfor tilknytningsteori det har vært fokus på minner. Minnene får en sentral plass innenfor tilknytningsteorien (Vetere, 2016). Tilknytningsteori er en psykologisk

teori om hvordan barnet utvikler seg i samspill med viktige omsorgspersoner. Arlene Vetere skriver at systemisk teori tilbyr et refleksivt rammeverk som kartlegger mønstre, prosesser og kommunikasjon, men at hun har måtte se til tilknytningsteori, narrativ teori og traumeteori for å finne teorier som er gode på innhold og som har en forklarende evne til å hjelpe henne forstå hva som skjer med henne selv og andre (Vetere, 2016). Den engelske psykiateren John Bowlby som utformet tilknytningsteorien mente at en viktig distinksjon mellom sårbare og tilpasningsdyktige barn kan identifiseres gjennom kvaliteten på barnas tidlige relasjoner og da spesielt tilknytningen til en morsfigur. En trygg relasjon til deres omsorgspersoner gjør barn mer trygge og i stand til å håndtere stressende situasjoner senere i livet (Bowlby, 1988). Barn som ikke har utviklet en trygg tilknytning i barndommen kan risikere å ikke være i stand til å danne varige relasjoner senere i livet. Bowlby skriver at kognitiv teori er rammeverket som han bygger videre på når han forstår at minnene danner indre arbeidsmodeller og fungerer som en inngang til det psykologiske selvet (Bowlby, 1980). Innenfor tilknytningsteori så snakker en gjerne om tilknytningsminner.

«When during therapy a patient compares the discrepant images he has both of his parents and of himself that derive from stores of different types, the images from episodic storage are, I suspect, those he most often judges to have the greater validity and to be the ones with which he most closely identifies. If that is so it would be the self that has the readier access to those images that he would experience as his real self.» (Bowlby, 1980, s. 64)

Bowlby viser til vanskelige minner fra en bestemt ferietur som eksempel på et episodisk minne som kan være med å danne grunnlag for en person sin identitet. Bowlby mener at en alvorlig psykisk konflikt er sannsynlig når to ulike kilder til informasjon (semantisk kunnskap vs episodisk kunnskap) står i opposisjon til hverandre. I slike tilfeller argumenterer Bowlby for at de episodiske minnene som individet har erfart direkte har større validitet og knyttes en sterkere identifikasjon til, enn annen tillært semantisk kunnskap (Bowlby, 1980). Det er dermed viktig å merke seg at Bowlby mener at de episodiske minnene fra erfaringer med viktige tilknytningspersoner har større innflytelse på individet sin selvbiografi og forståelse av «sannheten» om verden, enn det individet har lært via andre. Bowlby konkluderer med at minnene fra erfaringene med viktige tilknytningspersoner i barndommen danner indre arbeidsmodeller som fortsetter å forme individets atferd og selvforståelse inn i voksenlivet.

*«Fragments of a past within me. Remembrance, mourning, I'm holding on.
Reviving what was never there.»
- Peter Amdam (Onward, 1997)*

2.4 Walter Benjamin sin modernismekritikk og forståelse av minner

Grunnleggende for min studie er den tyske tenkeren Walter Benjamin sin forståelse av minner. Benjamin var ikke filosof, og hadde ikke noe system for teoriene sine. Han omtales gjerne som en tenker i filosofiens randsoner (Benjamin & Linneberg, 2014a). Han skrev for utradisjonelt for akademia, og hans filosofiske doktorgrad ble underkjent. Han var en radikal systemkritiker involvert i utviklingen av Frankfurterskolen sin kritiske teori. Frankfurterskolen betonet nødvendigheten av «kritisk teori» i motsetning til den tradisjonelle «positive teori» (Kalleberg, Horkheimer, Marcuse, Adorno, & Habermas, 1970, s. 8). De mente en sto ovenfor et epistemologisk problem der en ikke bare måtte granske forskeren, men også menneskets viten generelt. Vitenskapelig virksomhet skulle ikke være en ukritisk klassifisering av det som er gitt i det bestående samfunn, men en kritisk analyse av det gitte og den objektive muligheten for et fritt samfunn.

Benjamins tenkning blir gjerne forstått som et kime til den senere postmodernistiske kritiske refleksjonen over modernismen: *«I dekonstruksjonens tiår, 1980-tallet, ble han lest som en dekonstruksjonist avant la lettre.»* (Benjamin & Linneberg, 2014a, s. 23). I boken «Da postmodernismen kom til Norge» avskrives deler av postmodernismen som en trend og et kortvarig moteblaff også innenfor akademia, mens Walter Benjamin blir løftet frem i positive ordelag: *«Benjamin presenterer en vel så avansert fremskrittiskritikk som Foucault og Lyotard, og det på 1930-tallet»* (Gundersen, 2016, s. 261). I boken «Grand Hotel Abyss: The Lives of the Frankfurt School» poengteres det at den pågående internasjonale kapitalistiske krisen og svekkelsen av det liberale demokratiet har skapt en nyvunnet interesse for kritisk teori (Jeffries, 2016). Selv om mange har prøvd så har det vist seg vanskelig å skulle kategorisere Benjamin som enten modernist eller postmodernist, han blir gjerne omtalt som begge deler.

2.4.1 Minner og første verdenskrig

Walter Benjamin sin forståelse av minner sees gjerne i sammenheng med hans erfaring med første verdenskrig (Jay, 1996). Martin Jay skriver i «Walter Benjamin, remembrance, and the First World War» at den viktigste endringen i synet på fortiden kom i kjølvannet av første verdenskrig.

Benjamin tilhørte den oppvoksende generasjonen som brakte nye ideer og et nytt syn på det forbigående og det å skulle minnes krigen. Benjamin mente at fortellingene om krigen var så grufulle at det var umulig å skulle videreformidle fortiden gjennom en historisering:

«However much he may have lamented, at least in certain of his moods, the lost experience underlying the storyteller's craft, Benjamin resisted all attempts under present conditions to reconstruct it.» (Jay, 1996, s. 8)

Benjamin mente at perioden rundt første verdenskrig ikke bare var sjokkerende, men også en periode for oppvåkning (Jay, 1996). Opplevelsen av krigen førte ikke bare til at folk ville glemme, men skapte også en helt spesiell form for minner. Mytene om krigen i kombinasjon med historikere som satt seg fore å dokumentere krigen la grunnlag for et nasjonalt kollektivt minne. Dette ble etterfulgt av minnemarkeringer og minnesmerker. Minner og sorg gikk fra å være noe individuelt til å bli noe kollektivt i kjølvannet av første verdenskrig. Slike kollektive minnemarkeringer stilte Benjamin seg kritisk til:

«Steadfastly anti-Hegelian, he protested against a notion of memory as a 're-membering' of what had been dismembered, as an anamnestic totalization of the detotalized. Scornfully rejecting the ways in which culture — at least in its 'affirmative' mode — can function to cushion the blows of trauma, he wanted to compel his readers to face squarely what had happened and confront its deepest sources rather than let the wounds scar over. Rather than rebuilding the psychological 'protective shield' (Reizschutz) that Freud saw as penetrated by trauma, he labored to keep it lowered so that pain would not be numbed. For the ultimate source of the pain was not merely the war itself.» (Jay, 1996, s. 8)

Minnemarkeringer som hadde som formål å bearbeide krigens traume og bistå til menneskelig utvikling hadde Benjamin lite til overs for. Han avviser Hegel sin forestilling om åndens utvikling til et stadig høyere nivå. Han mente den medierte krigen i form av forsøk på historisering og minnemarkeringer hadde overtatt den reelle krigens plass. Som en kontrast til Freud er Benjamin i mindre grad opptatt av episoden i fortid som forårsaket traumet og isteden opptatt av refleksjonsprosessen i nåtid (Weigel, Smith, & Kutschbach, 2015). Benjamin sitt fokus på den nåtidige konteksten en minnes fortiden i er noe jeg vil komme tilbake til.

2.4.2 Minnenes sosiale rammer

Benjamin var tidlig ute med sin interesse for minner. I mellomkrigstiden nådde også debatten om minner sosiologien. Boken «The Social Frameworks of Memory» av sosiologen Maurice Halbwachs kom i 1925 og etablerte minner som et objekt for akademisk sosiologisk forskning. Halbwachs tok minnene ut av den biologiske rammen og argumenterer for at individuelle minner alltid er dannet innenfor sosiale og kollektive rammer (Boyer, 1996). Boken «The City of Collective Memory» gransker hva som skiller Halbwachs og Benjamin sine syn på minner. Halbwachs og Benjamin er begge enige når det kommer til punktet om at minner alltid er knyttet til en sosial og kollektiv ramme, men etter dette skiller de lag. For Halbwachs er rammene som omkranser hverdagslivet og bistår minnene sin rekonstruksjon konstante og uforanderlige også i møte med konflikt, nasjonale ulykker og politisk uro:

«It is to space — the space we occupy, traverse, have continual access to, or can at any time reconstruct in thought and imagination — that we must turn our attention to. Our thought must focus on it if this or that category or remembrances is to reappear»

(Halbwachs i Boyer, 1996, s. 137-138)

Halbwachs sine tanker om rammene og strukturene ligner det som senere fikk merkelappen strukturalisme. Dette stiller Benjamin seg kritisk til og argumenterte tvert imot at rammene som bistår minnene er under en konstant trussel og vil tilslutt bli ødelagt av menneskets iver etter å gjøre fremskritt (Boyer, 1996). Benjamin ser fortiden som en rekke katastrofer, ulykker og menneskelig lidelse. Framskritt fantes, men bare bitvis og på ulike felt, aldri for den samlede menneskeheten. Disse ideene om at det ikke finnes noen fast struktur eller diskurs skulle senere assosieres med poststrukturalisme. En av Benjamin sine tidlige tekster som konseptualiserer disse tankene om at det ikke eksisterer noen fast struktur som bistår konstruksjonen av minnene er en bokanmeldelse han skrev av Franz Hessel sin «Spasere i Berlin»:

«For Hessel skildrer ikke, han forteller. Ja, mer enn det, han gjenforteller hva han har hørt. «Spasere i Berlin» er et ekko av det som byen fortalte barnet fra først av. En helt og holdent episk bok, en slentrende memorering, en bok som erindringen ikke var kilden til, men musen for. Hun går gatene i forveien og kan skrå over hver av dem. Hun leder an nedover, om ikke til mødrene, så dog til en fortid som kan være desto mer magisk, ettersom den ikke bare er forfatterens egen, private. [...] Byen som mnemoteknisk hjelp for den ensomme spaserende, den påkaller mer enn hans barndom og ungdom, mer enn sin egen historie.» (Benjamin & Linneberg, 2014b, s. 131-132)

Benjamin forstår ikke erindringen som kilden til boken, men musen for, altså inspirasjonen. Minnene omkranser gjenfortellingen, men de er ingen lineær kilde til boken. Som en rekontekstualisering kan en kanskje si at minnene ikke er kilden til vår identitet, men at de gir inspirasjon til videre refleksjon og omkranser narrative våre. Benjamin ser minnene aktivt trigges av kontekst der han bruker byen som et eksempel. En by som er i kontinuerlig forandring og bevegelse. Byen skapes stadig på ny som et kollektivt prosjekt der vi alle, gjennom våre hverdagspraksiser og relasjoner, bidrar til bylivets opprettholdelse, men også til å korrigere hva byen er og kan tenkes å bli. Byen er ikke stillestående, men en lekeplass for forfatteren sin fantasi. Forfatteren blir en vandrende arkeolog og hans minner blir en kreativ rekonstruksjon som inneholder «*mer enn*» forfatterens egen historie.

2.4.3 Benjamin sin erfaringsteori

Benjamin sin epistemologi kan kort sammenfattes til «å tenke-i-bilder». Det tyske ordet «*bilddenken*» er enda tydeligere: først et bilde, så tenke/reflektere. Benjamin sin interesse for fotografi, kunst og andre visuelle uttrykk har vært sentral for hans utvikling av konseptet om bildet og bildets relevans som en epistemologisk tilgang til historien, minner og kultur (Weigel et al., 2015). I hans epistemologi forstås ikke bildet som noe statisk i form av en portrettering eller en ren gjenspeiling av fortiden. For Benjamin handler bildet om bevegelse, stimuli, kognisjon og erkjennelse. Benjamin er mer interessert i nåtid, konstellasjoner av fragmenter og detaljer, enn fortid, kontinuitet og helhet.

«Benjamin's epistemology can be understood as a constellation based on the simultaneity of the nonsimultaneous (which appertains to a representation similar to images) in which the what-has-been and the now come together in an instant—as image. This image, however, can only be transferred into knowledge when it is articulated in language.»

(Weigel et al., 2015, s. 345)

Benjamin forstår fortiden som et bilde i form av en konstellasjon av fortid og nåtid. I denne studien forstås et slik bilde som minnet fra den episoden da terapeutene sine foreldre kranglet. Et bilde er ikke en sluttet helhet, men en del av en større bevegelse. Benjamin forstår erfaringen fra en slik episode som et bilde i et lynglimt. Lynglimtet utgjør en sammensatt konstellasjon av fragmenter fra da krangelen fant sted og nåtid. Dette innebærer at episoden i fortiden aldri kan fanges eller holdes i ro:

«Det sanne bildet av fortiden flyr forbi. Fortiden kan bare fastholdes som bilde, et glimt som er borte for alltid nettop i det øyeblikk det er gjenkjennelig.»

(Benjamin & Linneberg, 2014a, s. 181)

Når en leser Benjamin så dukker gjerne ordene lyn og lynglimt opp. For å forstå Benjamin er det viktig å sette seg inn i hvordan denne metaforen om lynet kan forstås. Weigel mener denne metaforen utvider begrensningene til det filosofiske språket. I det som regnes som en av Benjamin sin hyppigst siterte setninger så dukker lynglimtet opp:

«På de områdene vi har med å gjøre finnes erkjennelse bare i lynglimt. Teksten er torden som ruller lenge etter» (Benjamin & Linneberg, 2014a, s. 126)

Minnet er avhengig av en tekst i etterkant for å gi det verdi som kunnskap. Teksten eller språket refererer Benjamin til som torden. Teksten som bistår minnet fasiliterer for at minnet fra episoden kan gjøres om til fruktbar tenkning og refleksjon. Sentralt er at denne teksten som bistår minnet inngår i en nåtidig kontekst. Benjamin argumenterer for at minnene kun er øyeblikksbilder revet ut av sin opprinnelige kontekst. Han mener således at historien ikke har noen episk og lineær fortellingsstruktur og forestillingen om at fortiden i det hele tatt skal kunne fortelles eller formidles, må fjernes. Benjamin skriver:

«Å artikulere fortiden historisk er ikke det samme som å erkjenne 'hvordan det egentlig var'. Det er å bemektige seg en erindring når den slår ned som et lyn i et kritisk øyeblikk» (Benjamin & Karlsten, 1991, s. 96)

Benjamin mener at det ikke er slik at fortiden kaster lys over nåtiden, tvert i mot så er det sånn at det som har vært kommer sammen i et «lynlimt» med det som er nå og konstruerer det vi forstår som et minne:

«Det er ikke slik at det forgagne kaster sitt lys på nåtiden eller at nåtiden kaster lys på det forgagne, tvert imot er det i bildet at det som har vært i et lynlimt inngår i en konstellasjon med det som er nå.» (Benjamin & Linneberg, 2014a, s. 134)

Minnet som et «lynlimt», et plutselig, umiddelbart og flyktig bilde som gjør seg synlig blir en form for metafysikk som står på utsiden av den lineære historiefortellingen (Weigel et al., 2015). Metaforen der et lyn slår ned blir et uttrykk for at en ved hjelp av minnene bare på et øyeblikk opplever en kan belyse en hel situasjon eller en livshistorie. Benjamin tenker at selv om en opplever en slik kontinuitet så er det ikke nødvendigvis sånn at fortid og nåtid henger sammen. Han mener

denne kontinuiteten er konstruert, der vi har et behov for å føle at vi er en del av en helhetlig fortelling og ikke bare tilfeldig driver litt hit og dit. Dette perspektivet på minnene sin diskontinuitet hos Benjamin innebærer at minnene er dårlig egnet som kilde til vår selvbiografi, det psykologiske selvet og identitet.

2.5 Derridas redefinerte tegnbegrep

Benjamin sitt syn på minner ble etter hans død videreført innen en filosofisk retning som gjerne omtales som poststrukturalisme. Når Benjamin forstår minnene som tekst er han forut for det som senere skulle få navnet dekonstruksjon. Dekonstruksjon som begrep knyttes til Jacques Derrida. I motsetning til Benjamin så skriver Derrida seg inn i en filosofisk tradisjon, med de akademiske regler som kreves. Derrida passer likevel på å kreditere Benjamin der det behøves. Jeg vil her belyse hvordan Benjamin sine tanker ser ut til å profitere på noe av den innsikten som Derrida presenterte etter hans død. Begge teoretikerne bekrefter diskontinuitet og det ugjenkjennelige mellom episoder i fortiden og den nåtidige diskurs og presenterer alternative måter å forstå fortiden på:

«As we have seen, the very condition of a deconstruction may be at work, in the work, within the system to be deconstructed; it may already be located there, already at work, not at the center but in an eccentric center, in a corner whose eccentricity assures the solid concentration of the system, participating in the construction of what it at the same time threatens to deconstruct. [...] Since the disruptive force of deconstruction is always already contained within the architecture of the work, all one would finally have to do to be able to deconstruct, given this always already, is to do memory work.»

(Derrida & De Man, 1989, s. 73)

Derrida forklarer her relasjonen mellom dekonstruksjon og minnearbeid. Han hevder at siden minnene er konstruksjoner så står de hele tiden i fare for å dekonstrueres. Dermed er dekonstruksjon i form av et minnearbeid alt en trenger å gjøre for å reflektere over minnene sin nåtidige sosiale diskursive funksjon. I Derrida sitt hovedverk «Om grammatologien» undersøker han og kritiserer strukturalistisk filosofi, antropologi og lingvistikk. Oppgjøret med den strukturalistiske språkvitenskapen representert ved lingvisten Ferdinand de Saussure er viktig for å forstå både poststrukturalistisk tenkning og dekonstruksjon spesielt.

Saussure mente at språktegnet er en kombinasjon av to aspekter - et signifikat (det betegnede) som danner en mening, et innhold eller begrep, og en signifikant (det betegnende) som utgjør et uttrykk

eller lydbylde (Ditlevsen, Mønster Petersen, & Svindborg, 1972). Lingvistiske tegn er i Saussures forståelse ikke referensielle, det betyr at de ikke skal oppfattes som ord som viser til objekter eller fenomen i verden, men som kombinasjoner mellom signifikanter og signifikater (Ditlevsen et al., 1972). Derrida deler Saussures mistillit til språket når det gjelder dets evne til å henvise til virkeligheten. Dekonstruksjon kan dermed forstås som en forlengelse av strukturalismen. Derrida skiller lag med strukturalismen i det han begynner å problematisere dens tilbøyelighet til å operere med stabile betydningsstrukturer mellom signifikant og signifikat. Denne strukturalistiske forståelsen av stabile betydningsstrukturer finner vi igjen hos Halbwachs når han argumenterer for at konteksten som bistår minnene er stabil.

Derrida derimot følger Benjamin sitt perspektiv når han belyser hvordan tegnet ikke har en stabil mening, men derimot er i bevegelse. Bevegelsene er underkastet en ytre kraft i form av kontekst. Det er konteksten i form av andre tegn som bestemmer begrepets definisjon:

«Men i Derridas diskurs får denne arbitraritet en yderligere bestemmelse, som ikke var eksplicitert hos Saussure, nemlig en funktion som negation af nærværet. For når tegnet ikke henviser til nogen 'natur', og altså ikke eksisterer i kraft af sig selv, er det kun tegn i kraft af sin relation til andre tegn.» (Ditlevsen et al., 1972, s. 211)

Derrida mener at referanserelasjon mellom signifikant og signifikat er ustabil. Mening må dermed forstås som en effekt av tegnets uendelige henvisning til andre tegn. I stedet for å definere tegnet slik Saussure gjør det som en relasjon mellom signifikat/signifikant, må en heller se det som en kjede av signifikanter som produserer ustabile meningseffekter.

Derrida sitt begrep om tegnets repeterbarhet viser at tegnet er definert som noe som alltid vil kunne repeteres eller siteres innenfor en annen kontekst. Dette er kjernen i hans artikkel «Signature, Event, Context»:

«This structural possibility of being weaned from the referent or from the signified (hence from communication and from its context) seems to me to make every mark, including those which are oral, a grapheme in general; which is to say, as we have seen, the nonpresent remainder [restance] of a differential mark cut off from its putative "production" or origin. And I shall even extend this law to all "experience" in general if it is conceded that there is no experience consisting of pure presence but only of chains of differential marks.» (Derrida, 1988, s. 10)

Derrida ser tegnet som noe «ytre» som er løsrevet fra enhver «indre» intensjon som vil avgrense dets potensielle mening. Derrida sier han utvider denne loven til å gjelde alle typer erfaring.

Forståelsen får dermed relevans for konstruksjonen av minner. Minnene våre konstrueres i en «ytre» sosial diskurs som står fristilt fra individet sitt «indre» behov for å skulle tillegge minnene en fastlåst betydning. Om vi følger Derrida sitt spor videre så vil det eksistere et potensielt uendelig antall nye diskurser hvor minnet kan gis ny betydning. Det er ikke mulig å angi den totale og avsluttende diskursen for et minne. Minnets betydning kan dermed ikke bestemmes i endelig forstand.

3.0 Metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for metodevalg i studien. Først belyser jeg hvorfor jeg har valgt en kvalitativ metode og hvordan metoden minnearbeid anvendes. I minnearbeid benyttes diskursanalyse og vil derfor bli forklart. Jeg vil videre presentere metoden sine begrensninger. Jeg vil så gjennomgå den praktiske delen av studiens gjennomføring, bl.a. med eksempler fra hvordan jeg gjennomførte analysen. Avslutningsvis kommer etiske refleksjoner og en presentasjon av den vitenskapelige kvaliteten i studien.

3.1 Forskningsdesign: kvalitativ tilnærming

Måten vi ble enige om å etablere en forskergruppe forankret i et felles metodesamarbeid er på ingen måte typisk for psykologisk eller sosiologisk forskning (Crawford, 1992). Det vanligste er at en velger metode ut fra forskningsspørsmål. Vi gjorde det motsatt og valgte metoden først, i neste omgang valgte de ulike deltakerne i forskergruppen tema som en ønsket å forske på. Jeg begynte med å utforme en problemstilling som ble konkretisert ned til hvordan familieterapeuter konstruerer minner om foreldres krangel. Minnearbeid er forankret i sosialkonstruksjonisme, og med noen tilpasninger ser jeg denne metoden som den mest egnede for å utforske min problemstilling.

En sosialkonstruksjonistisk forskning på minner har opphav i en forestilling om at mennesker skaper sine virkeligheter i møte med hverandre. Kenneth Gergen er den som klart har formulert en sosialkonstruksjonistisk posisjon innenfor psykologien og er opptatt av at mening som oppstår mellom mennesker enten er intersubjektiv eller relasjonell, og at mening ikke tilhører det enkelte individet:

«We generally count as knowledge that which is represented in linguistic propositions — stored in books, journals, floppy disks, and the like. These renderings, to continue an earlier theme, are constituents of social practices. From this perspective, knowledge is not something people possess somewhere in their heads, but rather something people do together.» (Gergen, 1985, s. 270)

Minner representerer også en epistemologisk kilde til kunnskap om verden. Innenfor en sosialkonstruksjonistisk tilnærming vil jeg med utgangspunkt i Walter Benjamin argumentere med at den nåtidige diskursen som minnene konstrueres innenfor er avgjørende for vår forståelse av fortiden.

Minnearbeid er en kvalitativ metode. Kvalitativ tilnærming beskrives å være velegnet når en skal studere sosiale fenomener (Thagaard, 1998). Minnearbeid er en metode som fokuserer på hvordan minner via språket reproduserer strukturer i samfunnet. Forskerne jobber i grupper og utforsker kollektivt de erfaringene de har knyttet til det temaet som studeres (Haug, 2008). Persepsjon, erindring, læring, handling og hva vi ellers studerer, skjer ikke av seg selv, de utføres. Hvis vi skal beskrive og forstå prosesser som mennesker utfører så krever det at vi forstår mennesker som aktører som handler og ikke gjenstander som påvirkes. Kvalitativ metodes formål er å studere prosesser og innhente rike beskrivelser. Kvalitativ metode og da spesielt minnearbeid samsvarer godt med intervjuferdigheter innen familierapi. I minnearbeid leder forskeren en workshop med flere deltagere, i familierapi leder gjerne terapeuten en samtale med flere familiemedlemmer tilstede.

*«Man fødes ikke som kvinne, man blir det»
(Beauvoir, Moi, & Christensen, 2000, s. 329)*

3.2 Minnearbeid

I 1949 lanserte Simone de Beauvoir et banebrytende perspektiv på kjønn der hun hevdet at vi ikke ble født som som et biologisk forutbestemt kjønn. Hun hevdet at kjønn isteden var en del av vår sosialisering der vi gjennom vår oppvekst lærer å oppføre oss på en bestemt måte. Minnearbeid er en forskningsmetode som har tatt denne tankegangen til seg.

Minnearbeid (tysk: erinnerungsarbeit / eng.: memory-work) oppsto på begynnelsen av 80-tallet i en krets av kvinner rundt den tyske professoren i sosiologi og sosialpsykologi Frigga Haug. Metoden var i utgangspunktet knyttet til feminisme og aktivisme, men også tydelig forankret i academia. Det er en gruppe metode med en kollektiv analyse av individuelle nedskrevne minner. I sin startfase utforsket metoden hull og motsigelser mellom hverdagsopplevelser og ideologisk kunnskap i en felles workshop.

«Haug and her colleagues needed a research method which would allow them to study the formation of identities in a way that acknowledged the importance of social structures as well as the participation of individuals in the process of socialization» (Willig, 2001, s. 123)

Menneskets hverdagsliv blir utgangspunktet for forskningen og innsikten som oppstår. Minnearbeid er videre en fenomenologisk og hermeneutisk metode (Crawford, 1992). Det fenomenologiske kommer frem når en jobber med minner som tar utgangspunkt i menneskers livsverden. Haug hevder at kvinner selv deltar i sin egen undertrykkelse ved å konsultere minner fra tidligere erfaringer i livet. Ved en kritisk analyse av minnene kan deltakerne i workshopen utforske de sosiale relasjonene og strukturene som undertrykker kvinner og hvordan kvinnene konstruerer seg selv inn i disse med utgangspunkt i tidligere erfaringer.

3.2.1 Hvordan minnearbeid anvendes

Minnearbeid utfordrer den klassiske distinksjonen mellom forsker og de det forskes på. Haug sier at minnearbeid kun er mulig hvis «*subject and object of research are one and the same person*» (Haug, 1987, s. 35). Metoden forsøker å delegere arbeidet til deltakerne i undersøkelsen så mye det lar seg gjøre, likevel er innblanding av en forsker nødvendig. Ambisjonen er at forskeren posisjonerer seg som et medlem i en kollektiv workshop. En tenker at ved nedskrivningen av minnene så finnes det ikke en høyere eller lavere posisjon, lederen for studien har også i likhet med deltakerne opplevelser og erfaringer fra det temaet som undersøkes. Lederen kan derfor være fritatt for ekspertise og kan likeverdig være med i diskusjonen rundt temaet.

De tre fasene i minnearbeid som jeg nå vil presentere er utviklet av Haug (1987) og utdypet av Crawford m.fl. (1992) for å tilrettelegge for en systematisk analyse og teoretisering. Crawford m.fl. sin videreutvikling opplever jeg som mer tilrettelagt for akademia og en masterstudie.

Fase 1: Generering av minner

Steg 1: Dann en minnearbeid-gruppe

Det anbefales at gruppen av deltakere bør ha mellom fire og åtte medlemmer for at alle skal bli aktivt involvert. Medlemmene bør dele karakteristikk som kan anses som relevante i relasjon til temaet som skal undersøkes. At medlemmene opplever temaet som relevant vil øke motivasjonen og viljen til diskusjon i workshopen. Om en f.eks. aldri har erfart foreldrene sine krangle så diskvalifiserer det til deltakelse i en slik type minnearbeid.

Steg 2: Bestem en trigger

For å sette i gang minnearbeid-gruppen så anbefales det å benytte seg av en trigger (Haug, 2008).

Crawford m.fl. skriver at eksempel på triggerer kan være et ord eller en setning (Crawford, 1992). Widerberg supplerer og nevner intervjuer, nedskrevet tekst og mer visuelle uttrykk som bilder og film som mulige triggerer (Widerberg, 2011). Crawford m.fl. er opptatt av at triggerne ikke skal aktivere godt innøvde minner en har fortalt mange ganger, men heller forsøke å fremkalle vanskelige og motsetningsfylte minner. Dette fordi tradisjonelt minnearbeid er interessert i konstruksjonen av «selvet». Dette vil jeg komme tilbake til i min kritikk av metoden.

Steg 3: Nedskrivning av minnehistorier

Hvert medlem i gruppen skriver ned et minne som en respons til triggeren. En skal skrive så mye informasjon som mulig, også det som anses som trivielt og av liten betydning for temaet. Gjennom å oppfordre til å skrive det trivielle og det med liten betydning så unngår deltakerne å lure på hva som er viktig og uviktig. En skal kun beskrive opplevelsen, ikke begynne å tolke, forklare eller komme med biografi. En tenker at en tolkning maskerer for hull og motsigelser som er et avgjørende element i analysen.

Fase 2: Analyse av de nedskrevne minnene

Steg 4: Tekstanalyse

Metoden arbeider med tekst utover en tradisjonell narrativ analyse, der informantenes opplevelser danner grunnlag for data, men metoden innbefatter også bearbeidelsen av disse data (Haug, 2008). I dette steget møtes gruppen for en workshop. Hvert medlem får utdelt en kopi av de minnene som har blitt nedskrevet. Neste steg i prosessen er at hver leser opp sitt nedskrevne minne. I denne fasen fasiliterer metoden for det sosiale aspektet ved konstruksjonen av minnene. De nedskrevne minnene analyseres etter tur der en forsøker å få blikk for «konstruksjonen av egen personlighet», «tendensen til å sensurere motsigelser», «konstruksjonen av mening» og «språklig politikk» (Haug, 2008). Hvert gruppemedlem kommer med synspunkter og ideer om de andre nedskrevne minnene. Metodisk er en diskursanalyse av tekst, i form av nedskrevne minner, en sentral del av minnearbeid. Haug viser til Foucault og diskursanalyse som bakgrunn for denne delen av metoden der målet er å identifisere den sosiale konstruksjonen av mening i hvert minne.

Steg 5: Sammenlignende analyse

Her skal deltakerne lete etter likheter og ulikheter i de nedskrevne minnene. En leter videre etter tilbakevendende innslag i minnene, dette til tross for at de nedskrevne minnene i utgangspunktet ikke har noen relasjon til hverandre bortsett fra at de berører samme tematikk. De nedskrevne minnene stammer fra episoder i ulike familier, landsdeler, kulturer osv. Workshopen identifiserer så

generaliseringer, motsigelser, klisjeer, metaforer og kulturelle uttrykk. En diskuterer videre teorier og populære oppfatninger knyttet til temaet. Tilslutt undersøker en hva som ikke er skrevet ned i minnet men som en kanskje kunne forventet var nedskrevet. Det gjøres lydopptak av diskusjonen i workshopen knyttet til tekstanalysen (steg 4) og den sammenlignende analysen (steg 5).

Transkripsjonen av lydopptaket utgjør analysegrunnlaget i fase 3.

Steg 6: Omskriving av minnene

Minnene kan helt tilslutt skrives om. Crawford m.fl. oppgir å ha vanskeligheter med å gjennomføre dette siste punktet. De tror det kan ha å gjøre med at de fokuserte på tidlige barndomsminner der deltakerne fortsatt var i en prosess med å lære seg de sosiale reglene og at det for deltakere var krevende å skulle skrive om et barndomsminne som voksen. Willig skriver at poenget med å omskrive minnene er at en lærer å se den samme episoden på nye måter (Willig, 2001).

Fase 3: Integrering og teoribyggning

Steg 7: Analyse av minnene og transkripsjonen

Her sammenlignes de nedskrevne minnene ytterligere og en nærleser den transkriberte diskusjonen fra workshopen. Denne fasen utføres som regel av forskeren alene som en del av den akademiske studien. De nedskrevne minnene og diskusjonen fra fase to teoretiseres og vurderes kritisk med utgangspunkt i relevant litteratur, samt erfaringer fra hverdagslivet. Her anbefales det å integrere nye teorier for å kunne formulere gruppen sine observasjoner.

Steg 8: Å skrive ned minnearbeid

Dette er et steg for evaluering av forsøkene på å teoretisere. Dette siste steget blir fremstilt som en tilbakevendende prosess der innsikt ledes tilbake til tidligere diskusjoner og akademisk litteratur. Dette er et steg som ikke lukkes, men fortsetter. Steget er en evaluering av studien og inkluderer gjerne innspill fra de øvrige deltakerne i workshopen. Det foreslås at nedskrevne utkast diskuteres med gruppemedlemmene, noe som kan generere nye idéer og endringer i den opprinnelige analysen. Det er vanskelig å fastslå når et minnearbeid er ferdigstilt. Det å skrive det ned fører ikke automatisk til en avslutning. Crawford m.fl. erkjenner: «*Writing this book has led us to reflect once again and to ask ourselves when if ever the process of reappraisal and reflection will end*» (Crawford, 1992, s. 51). De skriver videre at de tre fasene går inn i hverandre og ikke alltid er lett å skille fra hverandre.

3.3 Diskursanalysens teoretiske fundament

I sentrum av poststrukturalistisk tenkning ligger ideen om at språket bidrar til å produsere vår sosiale virkelighet. Meningen i uttalelser er ikke isolert, men får sin betydning i relasjon til andre ord og uttalelser i samme tid og kultur. Mening skapes dermed gjennom språket og gjennom struktur. Vagle, Sandvik og Svennevik definerer 'diskurs' som tekst i kontekst, og presiserer at vi med diskurs ofte "refererer på et generalisert plan til det samlede antall tekster om et bestemt emne, (...) slik disse tekstene opptrer på en bestemt tid, på et bestemt sted, i en bestemt sosial sammenheng" (Vagle, Sandvik, & Svennevik, 1993, s. 35). Begrepet diskurs innenfor poststrukturalistisk tenkning knyttes til Michel Foucault. Foucault mente diskursene utøvde en moderne form for makt som var mer skjult enn den tradisjonelle makten (Foucault & Schaanning, 1999). Diskursene utøver makt og former praksis, innskriver seg i institusjoner, på arbeidsplasser og legger grunnlag for tingenes orden i samfunnet. Foucault følger dermed et sosialkonstruksjonistisk premiss om at viten ikke bare er en avspeiling av virkeligheten. Sannhet er en diskursiv konstruksjon og ulike vitenskapelige ståsted avgjør hva som er sant og falsk. Vår adgang til den sosiale og fysiske virkeligheten er alltid via diskursene:

«The idea that 'discourse produces the objects of knowledge' and that nothing which is meaningful exists outside discourse, is at first sight a disconcerting proposition, which seems to run right against the grain of common-sense thinking. It is worth spending a moment to explore this idea further. Is Foucault saying — as some of his critics have charged — that nothing exists outside of discourse? In fact, Foucault does not deny that things can have a real, material existence in the world. What he does argue is that 'nothing has any meaning outside of discourse'» (Wetherell, Taylor, & Yates, 2001, s. 73)

Slik skapes representasjoner av virkeligheten, som aldri er rene gjenspeilinger, men bilder som vekselvirker og former virkeligheten vår. Den fysiske virkeligheten finnes, men den får kun mening for oss gjennom språk, kultur og strukturer.

3.3.1 Hva er diskursanalyse?

Diskursanalyse er et analytisk grep som kritisk fokuserer på diskursene som styrer mennesket i deres tale-, handle- og væremåte (Foucault & Schaanning, 1999). Det finnes forskjellige diskursteorier og dermed ulike måter å utføre en diskursanalyse. Winther Jørgensen & Louise Phillips kaller det, en pakkelsegning satt sammen av visse ontologiske og epistemologiske

forutsetninger, teoretiske modeller, metodologiske retningslinjer samt spesifikke teknikker for språkanalyse (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Dette er dermed en analysemetode som vil være særlig egnet når jeg forsøker å besvare mine forskningsspørsmål. Mitt fokus vil ikke være på enkeltindividet, men hvordan et minne blir konstruert inn i en kollektiv workshop. Diskursanalyse er den analysemetoden som best favner gruppeprosesser, strategier for meningsdannelse, enighet og uenighet og hvordan dette håndteres (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Utgangspunktet for at noe kan kalles en diskurs er at den rommer en tale- og handlemåte som sier noe om et kjent fenomen, altså en måte å forstå verden på som deles av flere enn en. Objektivitet blir dermed et viktig begrep og de diskurser som er så etablerte at en glemmer deres utgangspunkt blir i diskursteorien betegnet som objektive (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Diskursteorien setter likhetstegn mellom objektivitet og ideologi. En kan dermed i diskursteoretisk forstand ikke tenke seg et samfunn bestående av mennesker uten en ideologi. Da alt ikke kan stilles spørsmål ved, er vi avhengige av å ta store deler av den sosiale verdenen forgitt i vårt hverdagsliv.

Foucault var opptatt av en vekselvirkning mellom språk og mening, og mente av vi måtte lete i språket for å finne mening (Eliassen, 2016). Språket er sosialt og det er i samtalene, konfliktene og i forhandlingene mellom mennesker at «sannheter» blir fastlagt og dessuten utfordret. Foucault sin diskursanalyse ser på tilgjengeligheten av diskurser i en kultur, som igjen skaper muligheter for å se og forstå verden.

Haug mener at minnene våre også er en vei inn til diskursene (Haug, 2008). Ved å analysere hvordan minnene via språket aktiverer individene så vil en identifisere hvordan minnene aktiverer en nåtidig forståelse og handling. Minnearbeid skal bidra med å stille spørsmål ved hva språket betyr for den mening og innhold minnene våre konstituerer.

3.4 Kritikk av metoden

Minnearbeid sprang ut av den feministiske bevegelsen men har etterhvert blitt ansett som anvendbar i flere typer samfunnsvitenskapelige fag. Fokus har likevel vært på den performative dimensjonen av kjønn i tidligere forskningsarbeid. Jeg vil med det følgende identifisere noen av metoden sine teoretiske og praktiske begrensninger. Denne kritikken vil danne grunnlag for en videreutvikling av metoden der jeg tar vare på det som oppleves som relevant og tilfører Walter Benjamin sin erfaringsteori som et nytt utgangspunkt for minnearbeidet.

Minner som inngang til identitet

En kan identifisere en teoretisk begrensning i de minnearbeid som har vært gjennomført knyttet til at minnene forstås som en lineær selvbiografisk kilde. Majoriteten av analysene omhandler konstruksjonen av identitet (Crawford, 1992; Haug, 1987; Hyle, 2008; Pease, 2000b; Widerberg, 2011). Disse analysene er fundert i en forståelse som har mye tilfelles med tilknytningsteori der en tenker at minner fra episoder med nære tilknytningspersoner er en god inngang for å forstå et menneske. I artikkelen «On the Emergence of Memory in Historical Discourse» stemples ideen om at minnene er kjernen til identitet som modernistisk:

«In modernity memory is the key to personal and collective identity... the core of the psychological self.» That sense of memory emerges clearly in the recurring associated terms that follow memory in introductions to historical monographs on history and memory. Roth's passage is suggestive: identity, core, self and subjectivity have become virtually unavoidable tropes; thus we hear that «memory is the core of identity» or that «memory defines the core self» or that it is our «amour propre» or even that memory work is a «science of the soul»» (Klein, 2000, s. 135)

Det oppleves som et paradoks at forskere med et sosialkonstruksjonistisk ståsted ser ut til å være posisjonert innenfor en freudiansk forståelse der begrep som «identitet», «kjerner» og «det psykologiske selvet» er gjennomgående:

«Strangely, although the new memory studies frequently invoke the ways in which memory is socially constructed, Freudian vocabularies are far more common than Halbwachsian or even Lacanian ones» (Klein, 2000, s. 135)

Det at Halbwachs og Lacan blir løftet frem som en motpol til Freud i artikkelen ser jeg som et symptom på at Walter Benjamin med sin underkjente doktorgrad har en tendens til å bli marginalisert innenfor academia. Jeg opplever Benjamin sin erfaringsteori som mer avansert og utviklet da den også inkluderer den nåtidige kontekst. Jeg vil her illustrere med et av de mer tydelige eksemplene fra metodikken hvordan den freudianske forståelsen har fått dominere:

«One of Freud's observations about repressed memories is relevant to our work. He states that repressed memories are preserved unchanged. They have not been reflected upon. In our terms, they have not been constructed and reconstructed.» (Crawford, 1992, s. 158)

Her argumenteres det med at såkalte fortrenge minner representerer en type råmateriale som ikke er reflektert rundt. En tenker at minnearbeid skal bringe frem disse minnene slik at de kan reflekteres rundt. Det er verdt å bemerke at nyere forskning på Freud sin forståelse av minner konkluderer med

at Freud snakket om fortrenge ønsker og motiver og ikke fortrenge minner (Magnussen & Melinder, 2012). Dette er bare et av flere steder i boken til Crawford m.fl. der en tenker at minnene representerer en utilslørt tilgang til det psykologiske selvet.

En ignorering av minnene som diskursive konstruksjoner

Et resultat av det foregående blir et fraværende fokus for den nåtidige diskursen som minnene konstrueres inn i. Når en leser metodelitteraturen så kommuniseres hovedpoenget med å benytte seg av nedskrevne minnehistorier som en ambisjon om å kunne bevege seg bortenfor det som er diskursivt gitt (Jansson, Wendt, & Åse, 2008). Men er dette overhodet mulig? Forskere som har benyttet seg av minnearbeid gjennom årene har anerkjent utfordringen med å få til dette. Et sted i metodikken snakkes minnehistoriene frem som som er renere og mer direkte enn andre typer historier:

«Despite the similarities, discrete memories retain a characteristic that sets them apart from narrative forms of biography and autobiography [...] In contrast, the discrete memories generated through memory-work are intended to illuminate moments of a life as opposed to casual strings as such, these memories are much easier to unpack than tightly woven autobiographical summaries» (Hyle, 2008, s. 7)

Det argumenteres for at de nedskrevne minnene er så umiddelbare at de i mindre grad er formgitt av diskurser: *«These memories are no more true than biography or autobiography, but they point to experiences that are less shaped by the familiar discourse» (Hyle, 2008, s. 7)*. På neste side i artikkelen poengteres det likevel at minnene er konstruksjoner:

«We can never recall a memory as it was because we are no longer the same individuals whose experience created the memory. Therefore, memories are constructions and reconstructions based upon who we were, are, and are becoming» (Hyle, 2008, s. 7-8).

Minnehistoriene forstås med dette innenfor tradisjonelt minnearbeid som konstruksjoner, men da som formgitt av individets «indre» behov for å tillegge minnene en mening, og det nevnes ikke at minnene også blir konstruert i en ytre nåtidig diskurs. Istedenfor å forske på hvordan minnehistoriene er nåtidige diskursive konstruksjoner så har en vært opptatt av å vri på problemstillingene for å komme på «utsiden» av det som er diskursivt gitt for å nå inn til «kjerne» og «identitet». Det blir foreslått en forskyvning for å bevege seg bortenfor det som er diskursivt gitt:

«In our understanding this describes a two-fold process: one where the problem/theme is transferred to a specific situation or context, and one where the problem/theme is dislocated from and moved some distance away from the more theoretically formulated problem or

theme that is being studied» (Jansson et al., 2008, s. 232)

Det er oppsiktsvekkende at til tross for at det oppleves som en metodisk utfordring å skulle komme på utsiden av det som er diskursivt gitt at ingen minnearbeid jeg har greid å lokalisere har hatt den diskursive konstruksjonen av minnene som sitt hovedfokus. Selv om minnearbeid gir forskeren et innblikk i fortiden så er det viktig å anerkjenne at minnene som deles både forstyrres og formes av den ytre diskursen de konstrueres inn i. Konstruksjonen av identitet og hvordan vi har blitt sosialisert blir et hovedanliggende for minnearbeid innenfor sosiologisk forskning.

I min studie har jeg valgt å gjøre en forskyvning der jeg fokuserer på terapeutene sine foreldre sin krangel og ikke en gang terapeutene selv kranglet. Dette har jeg ikke gjort med bakgrunn i at jeg tror diskurser kan unngås, men med utgangspunkt i en hypotese om at hvis jeg forsket på noe som terapeutene kan ha observert, så kunne det resultere i et rikere datamateriale. Den diskursive konstruksjonen av minnene er hovedproblemstillingen i min studie og dermed ikke noe jeg tenker en kan komme utenom.

Utfordringer med en workshop

En utfordring av mer praktisk karakter er at minnearbeid foregår i en workshop. Dette forstås både som en styrke og en svakhet. Det at minnearbeid tilrettelegger for at workshoppen kan analysere og teoretisere minnene sine kollektivt er i utgangspunktet positivt. Denne tilnærmingen sikrer at minnene sin sosiale betydning anerkjennes og kan teoretiseres rundt. Men det å arbeide i en workshop kan også være utfordrende.

Kollektivt arbeid ender ofte opp med at deltakerne deler ideer og utforsker slektskap mellom hverandre. Sluttresultatet kan ende opp som en reduksjon der prosessen omhandler identitet, identifikasjon og enighet rundt et tema. Enkelte minner kan dermed bli oppfattet som irrelevante og dette vil påvirke hvordan minnene blir diskutert. Workshoppen sitt fokus på et bestemt tema vil muligens føre til en spesiell oppmerksomhet. Willig skriver:

«This is not to say that such focus leads to bias; in fact, remembering without focus is not possible. However, we need to recognize that what is remembered and how it is remembered is not independent of the group's concerns.» (Willig, 2001, s. 135)

Gruppedynamikk og normer i workshoppen vil mest sannsynlig påvirke både nedskrivningen av minnene og analysen i etterkant. Videre kan idealet om å ha en workshop uten hierarki virke

utopisk. Personen som initierer et minnearbeid er muligens en mer erfaren forsker enn de som blir rekruttert til studien. Det vil dermed eksistere forventninger om at den som tar initiativet til minnearbeidet skal være leder.

3.5 Gjennomføring av undersøkelsen

Grunnleggende for minnearbeid med utgangspunkt i Frigga Haug sin metodikk er workshopen. Workshopen skal ledes av en forsker som har skaffet seg kompetanse om det temaet som skal diskuteres, i mitt tilfelle gjaldt dette både minner og krangel (Haug, 2008). Deltakerne i studien ble i forkant orientert om prosjektet, og samtlige underskrev et *informert samtykke*¹, der det var presisert muligheten for å reservere seg forut for og underveis i prosjektet.

3.5.1 Struktur for datainnsamlingen

Datainnsamlingen startet med at jeg sendte ut en invitasjon til deltakerne ti dager før workshopen skulle gjennomføres. I invitasjonen fikk deltakerne en lenke til en Youtube-video med et 02:35-minutt langt klipp fra Ingmar Bergman TV-serien «Scener fra et ekteskap» (Bergman, 1973). En TV-serie som i sin tid og satte spor i flere skandinaviske hjem. En følge av de høye seertallene var at flere par og familier søkte bistand fra familievernet. I Danmark ble det dessuten registrert et økt antall skilsmisser etter at serien hadde vært vist (Gradvall, 2009). I klippet visualiseres en krangel mellom de to hovedrolleinnehaverne. I klippet fremgår det ikke at noen observerer krangelen bortsett fra personen som ser klippet på sin skjerm. Videoklippet sitt formål er å fungere som en «trigger» for å aktivere minner hos deltakerne om foreldrenes krangel. Etter at deltakerne hadde sett klippet ble de bedt om å skrive ned et minne på en A4-side fra en gang foreldrene deres kranglet. Deltagerne ble bedt om å sende det nedskrevne minnet til meg et par dager i forkant av selve workshopen. Dato for workshopen var satt til 18.10.16.

Betraktninger rundt datainnsamlingen

Konseptet med en workshop er ikke nytt for meg. I begynnelsen av 20-årene var jeg involvert i ulike typer aktivisme. Den første workshopen jeg deltok i var sommeren 1999 på en internasjonal samling for dyrevernsaktivister. Den første dagen av samlingen deltok jeg i en workshop som

---

¹ Appendix 1

aktualiserte kvinner sin posisjon i dyrevernsbevegelsen. Dette var en aktivist-workshop som ikke hadde noe med minnearbeid å gjøre, men likevel ser jeg paralleller til Haug sin metodikk.

Som en forberedelse til datainnsamlingen arrangerte forskergruppen tilsluttet VID vitenskapelige høgskole i fellesskap flere pilot-workshoper med hverandre som deltakere for å øve på struktur og gjennomføring. Vi sendte ut innkallelser til hverandre og gjennomførte workshoper som om de skulle vært reelle datainnsamlinger. Slik fikk vi i forkant øvd på å organisere og lede en workshop. Dette var nyttig da en kunne prøve ut ulike tilnærminger, diskutere utfordringer og gjøre seg erfaringer før en gjennomførte workshopen som skulle inngå i studien.

I forkant av gjennomføringen av workshopen reflekterte jeg rundt tidsaspektet i minnearbeid. Tidsbruk er noe som varierer i stor grad. Enkelte minnearbeid har vart over flere år, mens andre har gjennomført en enkeltstående workshop (Haug, 1987). Med bakgrunn i oppgaven sitt begrensede omfang og deltakernes anledning til å tilgodese tid for å være med valgte jeg å konsentrere meg om en enkeltstående workshop.

3.5.2 Gjennomføring av workshop

Workshopen ble gjennomført i et grupperom jeg hadde reservert ved høgskolen jeg studerer. En positiv effekt jeg opplevde tidlig i workshopen var at masteroppgave og forskningsrammen raskt var glemt og deltakerne snakket fritt som om det skulle vært et hvilket som helst gruppearbeid. Samtlige deltakere fremsto som engasjerte der de delte av sine erfaringer. Workshopen sin form åpnet videre for spontane refleksjoner og spørsmål. Dette åpnet opp for at en kunne fange opp samhandlingen mellom deltakerne og se på likheter og ulikheter i de nedskrevne minnene. Jeg fikk innspill på samhandlingen mellom deltakerne, krangel, ulike diskurser, hvordan de forholdt seg til dette og hvem som la føringer. Et gruppeintervju rommer større grad av variasjon, motsigelser og flere stemmer, som alle er sentrale momenter i en diskursanalyse (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Deltakerne uttrykte at det var konstruktivt å jobbe med egne minner og uttrykte at de kunne møttes for flere workshoper for å jobbe med f.eks. andre typer minner.

Betraktninger rundt den kollektive diskursanalysen i workshopen

Minnearbeid er mer en kollektiv diskursanalyse enn et intervju. Aspektet med at terapeutene er deltakende i begynnelsen av analysen opplever jeg som sympatisk ved metoden. Jeg utformet derfor ingen intervjuguide i tradisjonell forstand. Isteden hadde jeg jobbet frem en struktur som kunne

være retningsgivende for problemstillingen min. Denne strukturen var så løs at den gav rom for å gå nærmere inn i temaer som dukket opp underveis (Thagaard, 1998).

Minnearbeid og diskursanalyse kan oppleves som en krevende øvelse for deltakerne, når det er sagt kan metoden forenkles og tilpasses deltakere som har et ikke-akademisk utgangspunkt. Siden deltakerne jeg hadde invitert til workshopen var familieterapeuter, der to (inkludert meg selv) holdt på med et masterstudie og de to andre hadde gjennomført en masterstudie så gav det mening å ikke forenkle metoden i særlig grad. Det var derimot viktig for meg å undersøke at deltakerne var kjent med et sosialkonstruksjonistisk vokabular, noe samtlige bekreftet. En indikator på at dette stemte var at diskusjonen i workshopen gikk mer eller mindre av seg selv. Selv vekslet jeg mellom å være aktiv og undersøkende og tilbaketrukket og lyttende. Dette tror jeg skapte rom for diskusjon og erfaringsutveksling. Resultatet ble at diskusjonen kunne ta retninger som jeg ikke hadde tenkt over eller sett komme i forkant. Jeg opplevde nysgjerrighet og åpenhet rundt begge temaene: minner og krangel. En fordel med å ha terapeuter som deltakere var deres evne til å diskutere, formulere og være selvreflekterende rundt tema og problemstillinger.

Kvalitativ metode sin struktur tydeliggjør at tolkninger og funn er subjektive og personlige. En annen som hadde gjennomført samme studie, ville mest sannsynlig fått andre resultat og analysert på en annen måte. Til tross for at jeg hadde noen tanker om hva jeg ønsket å finne ut så forsøkte jeg å legge så få føringer som mulig for hva som ble diskutert. Jeg opplevde at diskusjonen bevegde seg fritt i retning av der det var energi fra deltakerne.

3.5.3 Utvalg

Tradisjonelt minnearbeid legger tydelige føringer for utvalget. De første årene metoden ble anvendt var det et sterkt feministisk fokus og det ble sådd tvil om menn i det hele tatt kunne gjennomføre minnearbeid (Haug, 2008). Personlig har jeg sansen for det kritiske blikket som feminismen har bidratt til, men opplever at et ensidig fokus på kjønn virker ekskluderende på meg som mann. Da jeg satt meg inn i de minnearbeid som har vært gjennomført så startet menn å bli mer synlige. Etterhvert kom jeg over minnearbeid som var utført både av menn og kvinner (Anderson & McGrath, 2014), og senere også utført bare av menn (Pease, 2000a). Haug sitt fokus på kjønn og hennes ambisjon om å oppheve skillet mellom forsker og de som blir forsket på har satt spor i meg. Da jeg skulle rekruttere deltakere til studien ble det klart for meg at jeg som forsker allerede

representerte en mannlig deltaker. Derfor valgte jeg bevisst å invitere to kvinner og en mann, sånn at vi (inkludert meg) ble fire personer som jobbet sammen i workshopen. Underveis følte det riktig at det var en balanse mellom kvinner og menn i rommet. Sammensetningen av kjønn under datainnsamlingen er en av flere ytre kjennetegn som har betydning for hvordan intervjuet skrider frem (Thagaard, 1998).

Det første jeg gjorde for å skaffe deltagere var å benytte meg av snøballmetoden (Thagaard, 1998). Dette gikk ut på at jeg tok kontakt med personer jeg håpet kunne sette meg i kontakt med aktuelle terapeuter. Jeg kontaktet alle familievernkontorene i området og dessuten personer jeg visste jobbet steder der familierapeuter jobbet. Deltakerne jeg etterhvert rekrutterte hadde grunnutdanninger innen barnevern, sykepleie og psykologi. I tillegg hadde alle en videreutdanning innenfor systemisk familierapi og to hadde en mastergrad. Utvalget var strategisk plukket i den forstand at de skulle besvare min problemstilling i kraft av å praktisere som familierapeuter og ha minner fra foreldrenes krangel (Thagaard, 1998).

Betraktninger rundt rekrutteringen av utvalget

I jakten på deltakere til studien valgte jeg etterhvert å gå ut med en Facebook-annonse med litt informasjon om studien akkompagnert av et fotografi av Walter Benjamin. På fotografiet holder Benjamin den ene hånden til hodet, har på seg briller og ser tenkende og alvorlig ut. Jeg vet ikke om dette var årsaken, men de som kontaktet meg med utgangspunkt i annonsen var i all hovedsak mannlige terapeuter. Om jeg skulle gjort dette igjen, så hadde jeg nok valgt å kutte ut bildet av Benjamin da jeg mistenker at det henvendte seg til en gruppe terapeuter og muligens ekskluderte en annen.

3.5.4 Transkripsjon

Det ble gjort lydopptak av diskusjonen mellom terapeutene i workshopen. I et lydopptak blir det non-verbale kroppspråket ekskludert og medfører en reduksjon av datamaterialet (Kvale, 2001). Informasjonen fra lydfilene blir videre redusert gjennom transkripsjon til tekst. Transkripsjonen kan således forstås som en konstruksjon, selv om den utgjør selve grunnlaget for analysen. I transkripsjonen har jeg forsøkt å gjengi pauser, latter og enighet i løpet av diskusjonen der det er mulig. For å tilstrebe størst grad av reliabilitet forsøkte jeg å foreta en så nøyaktig og ordrett nedskrivning som mulig. Likevel står en ovenfor en utfordring når det kommer til validitet ved at det

er ulike regler for tale og skrift (Kvale, 2001). En god transkripsjon tar med spørsmål og svar der det er nødvendig, og unngår å løsrive sitater og plassere de slik at de passer inn med poeng en ønsker å få frem. Dette er en oppgave som er krevende å gjennomføre, enkelte sitat vil kunne bli løsrevet fra kontekst og deltakerne kan ende opp med å føle seg misforstått. Diskursanalyse tar utgangspunkt i deltakerne sine utsagn i letingen etter diskurser. I en diskursanalyse vil dette kunne oppleves som krenkende, da denne type analyse er kritisk granskende i forhold til de ord og setninger som blir ytret.

3.6 Om analyseprosessen

Minnearbeid produserer to komplementære sett med empirisk datamateriale: de nedskrevne minnene, og transkripsjonen av diskusjonen mellom deltakerne i workshopen (Anderson & McGrath, 2014). Begge typer data brukes side om side i analysen. Første fase i analysearbeidet startet allerede i workshopen i samarbeid med terapeutene der vi i fellesskap påbegynte en diskursanalyse av de nedskrevne minnene. Denne kollektive analysen har jeg fortsatt med på egenhånd, i første omgang med en nærlesing av datamaterialet, samtidig markerte jeg tekst ut fra temaer som ble diskutert. Jeg merket meg steder i teksten der deltakerne markerte enighet eller uenighet. Videre forsøkte jeg å få øye på om det var ulike diskurser som konkurrerte eller om deltakerne snakket innenfor samme diskurs. Jeg prøvde å vie oppmerksomhet til tilliggende diskurser og ting som forblir usagt i diskusjonen i workshopen. Etterhvert skrev jeg ned analysen som tredje fase av minnearbeidet, den utgjør analysekapittelet i denne oppgaven.

3.6.1 Hvordan identifiseres en diskurs?

Det er viktig å bemerke at diskursene er noe som har kommet til syne i empirien, det er jeg som ser dem som ulike mønstre av diskursive praksiser terapeutene benytter. Folk flest snakker ikke om det de gjør som diskursive praksiser – for eksempel når de utøver foreldreskap. Det er jeg som problematiserer det og beskriver det som en diskursiv praksis, uavhengig av om de som utøver foreldreskapet samtykker i at dette er en rimelig beskrivelse. Minnearbeid og diskursanalyse er dermed situert ut fra en ideologisk forståelse. Foucault bruker ordet arkiv som et supplement til diskurs:

«Ved arkiv forstår jeg i første rekke massen av de tingene som har blitt sagt i en kultur, som bevares, verdsettes, gjenbrukes, gjentas og transformeres. Kort sagt, hele den verbale massen folk har frembrakt, investert i sine teknikker og sine institusjoner, og som er vevet sammen med deres eksistens og deres historie» (Foucault i Eliassen, 2016, s. 73)

Foucault forstår arkivet som et «virtuelt lager» av hva, hvordan, og på hvilket tidspunkt og i hvilke sammenhenger med hvilket publikum og med hva slags effekter en kan uttrykke noe. Diskursen er produksjonen av utsagn, mens arkivet betegner seleksjonen av dem (Eliassen, 2016). Arkivet styrer dermed den sosiale oppfatningen, er evaluerende og utgjør grunnlaget for hva som er bra og dårlig, riktig og galt, noe som igjen kan tilby grunnleggende retningslinjer for sosial persepsjon og interaksjon.

3.6.2 En nyansering av det diskursive objekt

Jeg vil i tabellen nedenfor vise et utdrag fra analysen i fase tre av minnearbeidet. Dette vil gi innsikt i hvordan jeg har gått frem i analysen av datamaterialet. Ifølge Neumann er det naturlig å innlede en diskursanalyse med å avgrense diskursen (Neumann, 2001). Avgrensning av diskursen må vurderes av den enkelte som skal gjennomføre en diskursanalyse. Dette vil være problematisk ettersom diskursene alltid vil gli over i andre diskurser, og hva som ansees som vesentlig vil være gjenstand for en subjektiv vurdering som i seg selv har utgangspunkt i en diskurs eller det Foucault forstår som et arkiv. For å forsøke å avgrense diskursen har jeg tatt utgangspunkt i de nedskrevne minnene og diskusjonen i workshopen, analysen er således empirinær. Øfsti har i sin doktorgrad delt opp det diskursive objekt i fire ulike nyanser: diskurs, subdiskurs, ekkodiskurs og motdiskurs (Øfsti, 2008). De samme nyansene vil gå igjen i min analyse.

OBJEKTER

Diskurs: en tilknytningsdiskurs om minner

EKSEMPLER FRA DATAMATERIALET

Innenfor tilknytningsteori blir dramatiske episoder i form av foreldres krangling forstått som et tilknytningsminne som inngår i en indre arbeidsmodell for en selv og andre. Den ene terapeuten sier: *«Jeg tenker jo at det at jeg har opplevd dette, har ført til at jeg har blitt veldig god på å tolke andres sinnsstemning, å tolke stemning mellom folk. Det er derfor jeg jobber med det jeg gjør i dag. Det er en klar link mellom at jeg føler jeg har utviklet noen evner, fremfor noen andre. Jeg vet ikke om du kommer inn på om vi tenker at vi jobber med det vi gjør fordi vi har disse minnene? Men jeg mener i hvert fall det. Jeg fikk tatt en utdanning i tidlig alder.»* Denne diskursen anser jeg som en hovedideologi hos terapeutene i workshopen.

Subdiskurs: foreldreskap	Hva terapeutene tenker er barnets beste når det kommer til hva barn skal eksponeres for av krangling kommer tydelig frem i workshopen. Forståelsen av barn som spesielt sårbare er synlig i diskusjonen der barn blir fremstilt som de virkelige ofrene for foreldres krangel. « <i>Jeg har virkelig satt meg inn i hvordan det er å være han. Det er så vondt. Dessuten, når jeg jobber som familieterapeut, og da vite at jeg ikke klarte å beskytte mitt eget barn. Jeg klarte det ikke.</i> » Dette er en subdiskurs til tilknytningsdiskursen. Diskursen om foreldreskap legitimerer forståelsen innenfor tilknytningsdiskursen om at minnene fra barndommen fortsetter å forme individets atferd inn i voksenlivet.
Ekkodiskurs: krangling er farlig	Terapeutene snakker videre innenfor en diskurs som oppleves som et ekko fra barndommen der de opplever krangling som noe potensielt farlig i nære relasjoner: « <i>Men foreldrene mine ble jo skilt. Så det ble jo nye krangler i deres nye forhold. Så den klumpen med krangling synes jeg er ubehagelig. Jeg synes det er ubehagelig å lese det nedskrevne minnet mitt. Det kjennes bare er helt sånn... jeg er jo skilt selv.</i> » Ekkodiskursen om at krangling er farlig virker sammen med en tilliggende diskurs om tilhørighet: « <i>Det tror jeg handler om noe som gjelder for de aller fleste: det verste som kan skje i livet er et brudd i viktig tilknytning. Et brudd med viktige tilknytningspersoner.</i> » Dette perspektivet på tilhørighet får konsekvenser for terapeutisk praksis.
Motdiskurs: krangling blir tildelt en nødvendig funksjon	Når konteksten endres fra nære relasjoner til klientarbeid så blir en motdiskurs synlig: « <i>I jobben så opplever jeg ikke krangling som trøblete på den måten i det hele tatt. I jobben synes jeg egentlig det er helt greit.</i> » En annen i workshopen er enig og endrer sitt ståsted gjennom å utforske perspektivet om at krangling også kan handle om et engasjement: « <i>Jeg står opp for meg selv nå. Det har jeg kanskje ikke gjort tidligere. Jeg har nok tidligere vært mer selvutslettende og latt ting bare passere fordi jeg ikke har ønsket å krangle. Jeg er derfor helt enig i at man må tåle å krangle.</i> » Krangel blir tildelt det jeg tolker som en nødvendig funksjon i form av å være tydelig på egne vegne og ivareta seg selv.

3.7 Frivillighet, konfidensialitet og etiske refleksjoner i forhold til studien

Sentralt i forberedelsen av studien var å få den formelt godkjent. Jeg meldte inn studien til Norsk senter for forskningsdata (NSD) som godkjente gjennomføringen. Alle deltakerne fikk tilsendt et informasjonsskriv i forkant og hadde mulighet for reservasjon forut for, og underveis i prosjektet. Deltakerne ble informert om at all data ble behandlet strengt konfidensielt etter de etiske

retningslinjer gjeldende innen forskning. Dette innebærer at ingen får vite at man har deltatt eller hva den enkelte har sagt. Taushetsplikt og anonymisering av deltakerne ble ivarettatt ved å unnlate navn, arbeidssted og andre kjennetegn som kunne røpe hvem de var. Studien er en subjektiv tolkning, der jeg som forsker i dialog med min veileder har valgt ut hvor fokus skal ligge. I analysen er deltakerene i workshopen sitert direkte for å se nærmere på det de sier. Sitatene er tatt ut av en større sammenheng, men jeg har vært bevisst på at sitatene ikke skal gi et annet uttrykk enn det jeg oppfattet at de opprinnelig hadde.

I forkant av datainnsamlingen var jeg observant på om studien kunne innebære noen form for risiko for deltakerne i form av psykiske påkjenninger eller ubehag. Jeg konkluderte med at deltakerne i studien praktiserte som terapeuter og tilhører en gruppe mennesker som ikke kan anses som en spesielt sårbar gruppe. Likevel har jeg vært observant på at mennesker som intervjues gjerne blottstiller noe av seg selv. Dette må en særlig være varsom på ved bruk av kvalitative forskningsmetoder.

I løpet av workshopen kom vi innom tema som kan oppfattes som følsomme og private. Ved eventuelt opplevd ubehag eller psykiske påkjenninger fremkalt vil deltakerne fritt kunne trekke seg fra studien. Jeg erkjenner at terskelen for dette er høy når en først har valgt å delta. Det kan ikke utelukkes at enkelte deltakere kan få trigget vanskelige minner knyttet til egen oppvekst, eget parforhold og foreldreskap. Likevel antas det ikke at undersøkelsen av den grunn kvalifiserer for søknad om godkjenning til Rådet for Ethiske retningslinjer (REK).

3.8 Vitenskapelig kvalitet

Hva som blir ansett som god kvalitet eller de rette egenskapene ved en studie er avhengig av øynene som leser og sosialt konstruert. Dette er et spørsmål som er knyttet til makt og hvem sitt syn på hva som er god vitenskap. Målsetningen for samfunnsvitenskapelige metoder og forskning har innenfor den positivistiske tradisjonen vært objektivitet, validitet, reliabilitet og generaliserbarhet. Dette er en ontologi som hevder at det finnes en objektiv virkelighet. Jeg vil her drøfte disse begrepene opp mot min studie.

Objektivitet og reliabilitet

Å se på minnearbeid som én enkelt metode, eller det å koble metodebegrepet til diskursanalyse er ikke uproblematisk. Dette henger sammen med at metode i høy grad er knyttet til en logisk-

empirisk vitenskapstradisjon. Tradisjonelt sett blir metode ansett som et redskap en benytter for å oppnå valide og reliable funn ved en undersøkelse (Thagaard, 1998). Reliabilitet handler om hvilken grad en kan stole på resultatene. En reliabel undersøkelse skal ut fra et slikt prinsipp kunne reproduseres av andre forskere og en skal kunne komme frem til samme resultat. Forskerens rolle blir redusert til å samle inn data og omforme data til kunnskap uten å bringe inn subjektivitet og egne erfaringer. Det å følge bestemte metodiske regler skal sikre mer gyldige funn. Mine funn reflekterer meg og er kun subjektive tolkninger. Hensikt er ikke å fremme en vitenskapelig sannhet, men å bidra med en tolkning som kan ha overføringsverdi til «virkeligheten» (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Virkeligheten som studeres er ikke noe som kan avdekkes gjennom bruk av bestemte metoder og regler. Objektivitet handler om at forsker skal ha en distanse og ikke la personlige erfaringer påvirke forskningen eller analysen. Kunnskap blir dermed en nøytral og upolitisk størrelse fordi den er produsert av vitenskapelige metoder av objektive forskere. Å etterstrebe denne type funn med en metode er derimot ikke målsetningen for minnearbeid.

På samme tid, om en skal identifisere diskurser og undersøke hvordan de virker må en forsøke å stille seg «utenfor» dem. Diskurser blir vanskelig å få øye på når vi lever med dem. I tråd med diskursteoriens ontologiske premiss er det ikke mulig å stille seg nøytral ovenfor diskurser da verden kun er tilgjengelig for oss gjennom våre kategorier av den. Likevel må en forsøke å tenke seg selv utenfor for å kunne se hvordan den virker. Man må med andre ord stille seg kritisk overfor de etablerte forståelsene som studeres.

Generaliserbarhet

Generaliserbarhet handler om i hvilken grad resultatene er allment gyldige og gjelder for andre enn den studien omfatter. Sosialkonstruksjonistisk forskning handler ikke om ny viten, men om et bidrag til en bredere viten. Her er virkelighet sett på som sosialt konstruert og derfor fungerer minnearbeid best i en gruppesammenheng der medlemmene arbeider med et felles tema og deler sine minner med hverandre. Crawford m.fl. skriver at den kollektive analysen av minnene resulterer i en forståelse som verken er subjektiv eller objektiv (Crawford, 1992). Virkeligheten blir til i en interaksjonen mellom folk og ansett som sann bare så lenge det er en intersubjektiv enighet om denne konstruksjonen. Kunnskapen utformes dermed relasjonelt og oppfattes som kontekstuell og avhengig av den sammenhengen den utvikles i, og ikke nødvendigvis overførbar til andre situasjoner. Forskeren må selv være tilstede der mening blir konstruert for å forstå slike lokale fenomen. Begrep som objektivitet og nøytralitet mister dermed sin verdi da de er basert på distanse

til det som blir studert. Istedenfor å argumentere mot subjektivitet, handler kvalitativ forskning om å diskutere hvordan forskers egen erfaringsbakgrunn preger forskningen (Kvale, 2001).

Validitet

Validitet er det eneste begrepet som får noe av den samme betydningen innenfor en sosialkonstruksjonistisk studie. I kvalitativ forskning handler validiteten om hvorvidt jeg som forsker belyser det jeg sier jeg skal belyse. Siden problemstillingen har blitt konkretisert underveis i datainnsamlingen og analysen så blir validiteten et spørsmål om hvilken grad jeg greier å gi en overbevisende fremstilling av funnene i analysen.

Øfsti sin doktorgrad sjekker studiets validitet opp mot tidligere studier (Øfsti, 2008). Dette kalles ekstern validitet og en måte å forhindre subjektivitet, der en kun leter i datamaterialet etter ståsted som støtter egne meninger. Om en ser etter ulike perspektiv og stiller teksten ulike spørsmål så kan en som forsker tilstrebe det som kalles perspektivisk subjektivitet (Kvale, 2001). Det at vi var en forskergruppe gjorde at vi kunne bruke hverandre i fortolkningen av datamaterialet. Vi startet tidlig med å utveksle materiale og hadde diskusjoner rundt fortolkning av utsagn. For å motvirke en vilkårlig subjektivitet forsøkte jeg å stille mest mulig åpne spørsmål under workshopen. Videre forsøkte jeg å gjøre transkriberingen så nøyaktig som mulig.

Istedenfor å etterstrebe valide funn vil målet med diskursanalyse være å synliggjøre hva som anses som valid kunnskap, for å belyse at dette er en konstruksjon. Diskursteoriens ontologiske antagelse er nettopp at menneskers meningsfylte tilværelse ikke er en bestemt virkelighet som foreligger, eller at en kan stille seg nøytral når en studerer for å få mest mulig «sanne» resultater. Samfunnet slik vi erfarer det er en konstruksjon man stadig er med på å reproducere eller endre, sannheten er dermed relativ og i endring. Min studie kan i så måte også betraktes som en diskursiv konstruksjon (Willig, 2001).

4.0 Analyse og drøfting

I det påfølgende kapitlet vil jeg analysere og drøfte datamaterialet med utgangspunkt i problemstillingen min:

1. Hvordan konstruerer familierapeuter minner om foreldres krangel?
2. Hvordan aktiverer disse minnene familierapeutene i dag?

I fase to av minnearbeidet ble det gjennomført en felles analyse av de nedskrevne minnene. I denne tredje fasen vil jeg benytte meg av Foucaults diskursanalyse og fortsette analysen som ble påbegynt i workshopen.

Nyanseringen av det diskursive objektet som ble presentert i metodekapitlet vil danne strukturen for denne analysen. Jeg vil begynne med å analysere det første spørsmålet i problemstillingen om hvordan familierapeuter konstruerer minner om foreldres krangling. Denne første delen som omhandler konstruksjonen av minner utgjør fundamentet for de tre siste kapitlene i analysen.

Ved å analysere hvordan minnene aktiverer terapeutene i dag vil en kunne identifisere hvordan minnene orienterer seg fremover mot en nåtidig virkelighetsforståelse og handling. Ambisjonen er å synliggjøre hvordan minnene via språket produserer og reproducerer ulike meningskonstruksjoner og hvordan diskurser virker og blir til. Jeg identifiserer en subdiskurs om barns sårbarhet, en ekkodiskurs om krangling som farlig og tilslutt en motdiskurs der krangling blir tildelt en nødvendig funksjon. I hvert kapittel vil mine funn beskrives, analyseres og drøftes opp mot teori.

«I don't know if it's true for language, but in jazz you can take a very old piece and do another version of it. What's exciting is the memory that you bring to the present.»
- Ornette Coleman i et intervju utført av Jacques Derrida (Murphy, 2004)

4.1 Hvordan konstruerer familieterapeuter minner om foreldres krangel?

I teoridelen ble Walter Benjamin sin erfaringsteori presentert. Benjamin er ikke spesielt opptatt av tidspunktet da episoden fant sted, men vender isteden oppmerksomheten mot den nåtidige konteksten som han hevder bistår konstruksjonen av minnene. Med utgangspunkt i Benjamin sin forståelse vil jeg starte med å redegjøre for konteksten for minnearbeidet jeg inviterte familieterapeutene til.

4.1.2 En tilknytningsdiskurs om minner

Gregory Bateson sitt kontekstbegrep har blitt utvidet av Pearce & Cronen. Deres teori Coordinated Management of Meaning (CMM) operer med fem forskjellige kontekstnivå for å kunne forstå handlinger og meninger på ulike måter (Holmgren, 2004). Jeg kommer ikke til å presentere CMM noe mer detaljert, men forståelsen av at vi ikke forholder oss til bare en kontekst men flere kontekstnivå på samme tid er sentralt for å forstå rammene som bistår konstruksjonen av minnene. Workshopen som minnearbeidet utspiller seg i inngår i det Pearce & Cronen forstår som en episodisk kontekst. Minnearbeidet ble initiert av meg som masterstudent i familieterapi. Denne konteksten fremgår av informasjonsskrivet terapeutene fikk tilsendt:

«Studien er en masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis ved VID Høgskole. Formålet med studien er å forske på hvordan minner om krangel konstrueres. I denne studien ser jeg på konstruksjonen av minner som et hovedanliggende, mens krangel vil være en inngang.»

Etter at alle deltakerne til studien var rekruttert ble det sendt ut en invitasjon til en workshop. I denne invitasjonen presenteres den fortidige konteksten for minnene som relativt åpen: *«Tenk tilbake til et personlig minne fra en episode der dine foreldre kranglet. Ta gjerne utgangspunkt i det første minnet som dukker opp i bevisstheten»*. Den episodiske konteksten for minnearbeidet er dermed en masterstudent i familieterapi som inviterer familieterapeuter til å skrive ned et personlig minne fra en episode der deres foreldre kranglet.

Forskningen inngår videre i en faglig diskursiv praksis som fremstår som mangesidig. Faget familieterapi og terapeutens spesifikke tolkning av faget er basert på mange idealer, og en enkel definisjon av hva faget innebærer er i så måte problematisk. Norske familieterapeuter har i mange år vært påvirket av trender utenfra i kombinasjon teorier de selv bekjenner seg til, i tillegg til at de lytter til hva som er førende for feltet, hva arbeidsgiveren krever og hva som er temaer i terapeutens personlige liv (Hårtveit & Jensen, 2004). De siste årene har det vært en økt interesse for tilknytningsteori innenfor familieterapi (Dallos, 2004; Rothbaum, Rosen, Ujii, & Uchida, 2002; Vetere, 2016). Det er mulig å identifisere noen trekk som går igjen i talemåten innenfor denne diskursive praksisen. Koblingen mellom minner og tilknytning dukker tidlig opp i diskusjonen når en av terapeutene forteller om minnene fra da foreldrene hennes kranglet:

Liv: *«Neste morgen så latet alle som ingenting. Hver gang. Absolutt hver gang. Mamma dro til mormor og ble bare borte. Da kommer den tilknytningsbiten inn. Den frykten for at mamma blir borte. Mamma bare dro. En krangel kunne føre til at mamma ble borte uten å snakke med oss først.»*

Terapeuten beskriver episoder der hennes mor forlater henne som barn uten forvarsel og konnoterer denne erfaringen til «tilknytningsbiten». Tilknytningsteori forteller noe om hva som er god tilknytning og hva som er dårlig tilknytning og om mulige konsekvenser. En anser at det beste for et barn er å oppleve en trygg tilknytting. Trygghet, forutsigbarhet og beskyttelse er kjernen i tilknytningsteori og vektlegger vårt behov for en «trygg base», f.eks. viten om at vi kan henvende oss til andre for trygghet, støtte og assistanse ved behov (Bowlby, 1988). Det argumenteres med at minnene fra erfaringene med viktige omsorgspersoner i løpet av barndommen danner grunnlag for indre arbeidsmodeller for en selv og andre:

«These models encompass autobiographical memories of specific experiences with attachment figures, beliefs and attitudes about attachment figures, and conditional «if/then» rules (e.g. «if I am upset, then my partner will/will not support me») that result in expectations of partners and relationships.» (Simpson, Rholes, & Winterheld, 2010, s. 252)

En tenker at de indre arbeidsmodellene inneholder de selvbiografiske minnene og danner mønster for hvordan en responderer på omverdenen i voksenlivet. En tenker videre at når en blir eksponert for triggerer i form av traumatiske påminnelser så aktiverer det følelser i form av en retraumatisering som kan være vanskelige å regulere, noe som igjen fører til at en gjerne søker hjelp og terapi. Denne forståelsen har jeg valgt å kalle en tilknytningsdiskurs om minner. Perspektivet på minner innenfor tilknytningsteori gjør seg synlig i et hverdagslig ordtak som «brent barn skyr ilden». Dette ordtaket

viser til en episode i barndommen til et individ som peker fremover og danner varige formative spor. Jeg argumenterer med dette for at minnearbeidet er situert innenfor en akademisk kontekst og der jeg identifiserer at en tilknytningsdiskurs bistår konstruksjonen av minnene.

4.1.3 Minnene som tekst

I metodedelen ble det redegjort for hvordan det å skrive ned et minne er starten på alle minnearbeid som tar utgangspunkt i metodikken til Haug. Utgangspunktet for den kollektive prosessen i workshopen er å jobbe med disse nedskrevne tekstene. En terapeut i workshopen setter ord på hva som oppsto da hun skrev ned minnet som tekst. Minnet skildrer en situasjon der terapeuten erfarer foreldrenes krangel:

Stine: *«Jeg husker at jeg ropte til slutt. Jeg husker når jeg skrev dette at jeg først ikke skjønnte hva jeg skulle gjøre med det. Jeg ble bare liggende stille. Gråt stille. Jeg ropte til slutt.»*

Terapeuten kommer med en interessant bemerkning om at da hun skulle skrive ned sitt minne så kom hun på at hun ikke skjønnte til å begynne med hvordan hun skulle intervensere. Hun lå først bare stille og gråt, men forteller at hun ropte til slutt. Dette demonstrerer hvordan erkjennelse kommer til oss som en konstellasjon av fragmenter når vi konstruerer et minne. Vi sitter ikke med et fullstendig bilde av episoden fra start. Den lille bemerkningen hos terapeuten, *«Jeg husker når jeg skrev dette»*, illustrerer et sentralt poeng hos Walter Benjamin i hans teori om hvordan minner konstrueres. Benjamin forstår episoder i fortiden som konstellasjoner av fortid og nåtid som kommer til syne som lynglimt i et minne (Weigel et al., 2015). Bildene fra fortiden danner grunnlag for en type kunnskap når de blir artikulert gjennom språket i møtet med andre mennesker i nåtid. I det terapeuten sier ligger det implisitt at hvis hun ikke *«skrev dette»*, så hadde hun heller kanskje ikke kommet på at hun *«først ikke skjønnte hva jeg skulle gjøre med det»*. Terapeuten sin kunnskap om seg selv blir til gjennom språket i form av tekst i det hun skriver ned minnet og senere diskuterer det i en nåtidig episodisk kontekst. Hvilken kunnskap gir det terapeuten og oss andre at hun intervenserte og *«ropte til slutt»*? En mulighet er å forstå dette som en aktørposisjon som kaster lys over samspillet mellom terapeuten (som barn) og foreldrene, og hvordan terapeuten opptrer som en rasjonell aktør når foreldrene krangler. Jeg ser en slik aktørposisjon som motsatsen til en offerposisjon. Terapeuten befester senere denne aktørposisjonen når hun forteller om hvordan det er å jobbe med mennesker som krangler i dag:

Stine: *«Men vi bruker oss selv mye og tenker at jeg som i utgangspunktet tåler dårlig sinte og kranglete mennesker og så jobber jeg som terapeut. Men folk sier til meg at det er ingen som er så klar og tydelig som meg når jeg står der foran foreldregruppa. Jeg er helt Minuchin liksom.»*

Utsagnet om at «vi bruker oss selv mye» kan tolkes som at terapeuten viser til egne erfaringer tilbake i tid som har dannet utgangspunktet for det en innenfor tilknytningsteori forstår som en indre arbeidsmodell. Disse erfaringene fra barndommen opplever terapeuten peker fremover til i dag: «det er ingen som er så klar og tydelig som meg» og «Jeg er helt Minuchin liksom». Innenfor en tilknytningsdiskurs om minner samsvarer denne aktørposisjonen med at barnet som erfarte foreldrene sine krangle vokste opp og ble en kompetent familieterapeut der arbeidshverdagen består av å bistå foreldre som krangler og deres barn.

Teksten som Benjamin refererer til er ikke nødvendigvis direkte et fysisk nedskrevet minne, slik som i Haug sin metodikk. For Benjamin er teksten den samlede kunnskapen i nåtid som den mentale refleksjonsprosessen i etterkant av episoden resulterer i. Som vi husker fra teoridelen argumenter Benjamin for at «lynglimtet» av erkjennelse er avhengig av «torden», altså språk eller tekst for å kunne bli til kunnskap (Benjamin & Linneberg, 2014a). Det en forstår som erfaring kommer således på etterskudd og er forsinket. Minnene blir dermed ikke en fortelling som ligger bak oss, tvert imot er minnene rundt oss, og de dukker opp i øyeblikkelige konstellasjoner av fortid og nåtid som får betydning gjennom refleksjon. Et minnearbeid kan således forstås som denne latenstiden mellom den erfarte episoden og teksten i form av refleksjonen i møte med andre, ved å skrive minnet ned eller begge deler, som i Haug sin metodikk.

4.1.4 Barndomsminner som sjanger

I workshopen ble det diskutert likheter og ulikheter ved de nedskrevne minnehistoriene og en fastslo tidlig at samtlige terapeuter hadde skrevet ned et barndomsminne. De nedskrevne minnene forsøker alle å kommunisere barnets erfaring med foreldrenes krangel som voksen. Dette var ikke noe som var definert i oppgaven fra meg, men likevel ser det ut til at alle terapeutene valgte å presentere en episode fra da de var mellom 6 og 10 år gamle. Barndomsminner kan klassifiseres som en egen sjanger da det er en type minner som skiller seg fra minner fra andre faser i livet. En av terapeutene i workshopen har noen tanker om hvorfor alle har skrevet ned et barndomsminne:

Morten: *«Det er kanskje noe med den alderen der? En begynner å forstå mer og mer. Det er likevel noen begrensninger i å forstå hva som skjer. Det er noe med makt/avmakt. Hvordan kan en prøve å gjøre noe i situasjonen? Prøve å påvirke det på en måte. Jeg tenker kanskje på dette fordi jeg har vært på mange kurs i tilknytning, men kan det være at det er noe som aktiveres i tilknytningssystemet?»*

Terapeuten forsøker å belyse ut fra tilknytningsteori hvorfor alle har valgt et barneperspektiv. Terapeuten tenker at barnets kognitive forståelse blir bedre og bedre og at en slik tidlig erfaring med avmakt setter noen spor i hukommelsen. Aspektet med at terapeuter velger ut et barndomsminne finner jeg interessant. Det kan forstås som at innenfor en tilknytningsdiskurs så oppleves barndommen som spesielt viktig og formativ. Noe som eventuelt taler imot en slik tolkning er den strukturelle betingelsen ved at en observerte sine foreldre mer som barn siden man som barn bodde sammen med de. Det er likevel interessant å merke seg at senere i diskusjonen av de nedskrevne minnene så kommer det frem ubehagelige episoder om foreldres krangling av langt nyere dato.

Stine: *«Det var småkrangling. Det er ubehagelig for meg, men de synes ikke det er noe ubehagelig. De tenker det er sunt. Det har de sagt til broren min som klaget over krangling i sitt parforhold»*

Hvorfor ble de nærmest nåtidige episodene ekskludert og episoden fra barndommen inkludert? Handler det om at terapeutene ser på episoder fra barndommen som spesielt viktige og formative innenfor en tilknytningsdiskurs? Perspektivet på at minner fra barndommen er signifikante for hvem en er i dag er fremtredende innenfor ulike former for psykoterapi helt tilbake til Freud. Dette har etablert en forventning i vår kultur om at det å gå i terapi innebærer å snakke om episoder fra barndommen. Veien er dermed kort til å slutte at forskning på minner innenfor terapifag også handler om barndomsminner. Er det mulig å forestille seg at et minnearbeidet innenfor en annen diskurs kunne bragt frem minner fra andre faser i livet? Innenfor retningen strategisk familierapi er en ikke like opptatt av hvordan en opplevelse fra barndommen har bidratt til å forme det «psykologiske selvet» (Watzlawick, Bavelas, Jackson, & O'Hanlon, 2011). De strategiske terapeutene forstår minnene som konstruksjoner som er relatert til og determinert ut fra relasjonen mellom terapeut og klient. Strategiske terapeuter vier liten oppmerksomhet til når og hvordan problemet startet, men fokuserer isteden på hvordan en kan adressere problemet i nåtid. Innenfor en slik diskurs er det mulig å anta at en terapeut ville presentert et minne fra en annen fase i livet enn barndommen.

4.1.5 Minnenes dekonstruksjon

I teoridelen ble det redegjort for Derrida sitt perspektiv på relasjonen mellom dekonstruksjon og minnearbeid. I den felles diskusjonen så utforsket en hvordan terapeutene konstruerer seg selv i de nedskrevne minnene og på hvilken måte minnene aktiverer terapeutene i dag, altså minnenes funksjon. Terapeutene kom inn på både private og profesjonelle forhold der minnene aktiverte dem. En terapeut forteller hvordan hun i en PPU (Personlig - Profesjonell - Utvikling) sammenheng i løpet av familierapierstudiet hadde blitt bevisst hvorfor hun opplevde seg selv som konfliktsky:

Liv: *«Jeg husker i en PPU-session da jeg studerte familierapi så husker jeg veldig godt at jeg fikk et glimt av selvinnsikt av hvorfor jeg er ganske så konfliktsky. [...]Da husker jeg at gjennom å snakke om det så innså jeg at jeg har aldri sett eller opplevd at mine foreldre har blitt forsont igjen. Jeg har sett de krangle og båndet brytes. Jeg har aldri sett hvordan de kommer tilbake og finner tilbake til hverandre igjen. Det sitter så i min ryggmarg at det er så farlig å krangle for da blir man ikke venner igjen. Da vet ikke jeg hvordan jeg skal ordne det igjen. Selv om jeg har endret meg veldig gjennom årene og har lært meg det selv, så fikk jeg ikke hjelp til det hjemmefra.»*

Det er først verdt å bemerke at terapeuten snakker om «et glimt av selvinnsikt», altså den samme metaforen som Walter Benjamin benytter for å beskrive erkjennelse. Terapeuten forteller at episodene med foreldrenes krangling fra fortiden sitter i «ryggmargen», noe jeg forstår som en henvisning til tilknytningsdiskursen om minner. En tilknytningsteoretiker ville forstått dette som en del av terapeutens indre arbeidsmodell. Disse arbeidsmodellene danner malen for hvordan man responderer på omverdenen i voksenlivet (Bowlby, 1988). Tilknytningsdiskursen utgjør det relasjonelle forholdet mellom minnene og terapeuten. I følge tilknytningsteorien så representerer dermed minnene fra erfaringer med viktige tilknytningspersoner nærmest statiske gjenfortellinger som danner utgangspunkt for den psykologiske selvforståelsen. Denne tilknytningsdiskursen om minner trer helt eksplisitt frem når den ene terapeuten kommuniserer en tydelig forventning om minnearbeidet og studiens formål:

Liv: *«Jeg tenker jo at det at jeg har opplevd dette, har ført til at jeg har blitt veldig god på å tolke andres sinnsstemning, å tolke stemning mellom folk. Det er derfor jeg jobber med det jeg gjør i dag. Det er en klar link mellom at jeg føler jeg har utviklet noen evner, fremfor noen andre. Jeg vet ikke om du kommer inn på om vi tenker at vi jobber med det vi gjør fordi vi har disse minnene? Men jeg mener i hvert fall det. Jeg fikk tatt en utdanning i tidlig alder.»*

Terapeuten referer til episodene med foreldrene sin kranling i fortiden som en «*utdannelse i tidlig alder*». Noe mer tydelig kan det neppe kommuniseres at minnene om foreldrene sin kranling for henne har dannet et fundament for selvforståelse, utdannelse og yrkesvalg senere i livet. Betyr det at terapeuten opplever seg selv som et gissel av fortiden? I likhet de andre terapeutene i workshopen så konstruerer også hun seg som en aktør og ikke et offer. Terapeuten forteller hun i tidlig alder utviklet noen «*evner*» som hun har tatt med seg inn i det profesjonelle. Terapeuten forteller hun har blitt «*god på å tolke andres sinnsstemning*» og «*å tolke stemning mellom folk*» og derfor jobber hun som terapeut i dag. Senere i workshopen forteller den samme terapeuten om da hun studerte for å bli familierapeut og der hun i en PPU-sammenheng ble konfrontert av de andre i PPU-gruppen da hun fortalte om foreldrenes kranling:

Liv: «*Når jeg tenker tilbake på meg selv som et barn så tror jeg kanskje det er noe av det aller første PPU jeg hadde noengang, så mener jeg at jeg snakket om meg kontra mine foreldre. Jeg husker at jeg tenkte at det de to holdt på med... Jeg husker at jeg tenkte det da jeg var rundt 6 år. Det dere holder på med det kan ikke være riktig. Det kan ikke være sånn voksne mennesker, som er glad i hverandre, skal oppføre seg mot hverandre. Men jeg vet ikke hva som er riktig. På den tiden ble jeg veldig interessert i hva som var riktig. Hva er godt for hverandre? For dette er ikke godt. Jeg husker alle de andre i PPU-gruppa reagerte med at det var uvanlige tanker for et lite barn. Jeg tenkte at det dere holder på med, med meg som observatør. Det er for pokker ikke sånn det skal være i en familie.*»

De andre i PPU-gruppen stiller spørsmål ved at terapeuten hadde denne typen tanker som barn. Spørsmålet blir dermed om terapeuten faktisk tenkte disse tankene da episoden fant sted, eller om dette er tanker hun tillegger seg selv i etterkant, altså i nåtid? Terapeuten sier «*På den tiden ble jeg veldig interessert i hva som var riktig*», dette utsagnet kan en se terapeuten opplever peker fremover til noe i dag. Terapeuten forteller at da hun var i en alder av 6 år oppsto det en forståelse hos henne: «*Jeg tenkte at det dere holder på med, med meg som observatør. Det er for pokker ikke sånn det skal være i en familie*». Terapeuten kommuniserer at hos henne utviklet det seg en type kunnskap om hva det vil si å være en familie allerede i barndommen. Når terapeuten så forteller at dette er noe hun ble bevisst på i en kontekst knyttet til at hun studerte for å bli familierapeut så ligger det implisitt at terapeuten ser dette minnet peke fremover til hennes rolle som terapeut i dag. Det er interessant å merke seg en parallell historisering i Vetere sin artikkel om tilknytning. Hun skriver om sin fars tragiske død:

«He was driving home and never made it. My mother's response was catastrophic. At first she turned her face to the wall. When she emerged, she was changed. Irrevocably and unrecognisably. I knew then I wanted to be a psychologist.» (Vetere, 2016, s. 130)

Vetere skriver hun selv var 11 år da episoden fant sted. En del av den nåtidige konteksten for Vetere sitt tilbakeblikk er at hun i dag er psykolog. Vi får med dette demonstrert hvordan en tilknytningsdiskurs om minner virker. Både terapeuten i workshopen og Vetere drar på en felles forståelse der de opplever at et minne fra en vanskelig episode i fortiden legger føringer for den psykologiske selvforståelsen og skaper en kontinuitet til yrkesvalg i voksenlivet.

Det er verdt å legge merke til at terapeuten erkjenner at til tross for at hun tenkte «*uvanlige tanker*» som et lite barn så har andre deler av forståelsen av episoden vært forsinket. I den første sekvensen berører terapeuten det kognitive aspektet: «*Jeg husker at jeg tenkte det da jeg var rundt 6 år. Det dere holder på med det kan ikke være riktig*». Hun viser til at hun «*tenkte det*», i denne neste sekvensen ser vi den følelsesmessige dimensjonen kobles på:

Liv: «*Det er noe jeg tenker på nå, når vi snakker om det, er at jeg ikke ville akseptere å bli påført smerte. Smerte oppleves naturlig som feil. Dette er jo emosjonell smerte. I hvert fall det at jeg tenker at det må jeg skydde meg mot. Å oppleve krangling var forferdelig smertefullt.*

Hun forteller at det først er nå i ettertid «*når vi snakker om det*» at hun innser at hun «*ikke ville aksepterte å bli påført smerte*». Terapeuten har altså hatt minnet om krangelen i seg helt siden episoden fant sted, men det er først nå i workshopen, mange år senere at det gir en følelsesmessig mening for henne hva det handlet om. Dette gir et hint om at minnet ikke bare utelukkende handler om indre arbeidsmodeller som ble etablert i fortid. Det som oppleves som et minne fra fortiden kan også forstås som en nåtidig diskursiv konstruksjon sammensatt av fragmenter fra fortid og nåtid. Både Vetere og terapeuten i workshopen snakker om barndommen som om det ble determinert da hvilken utdanning de skulle ta i voksen alder og tildeler dermed de vanskelige og meningsløse minnene fra fortiden en mening og funksjon i et kritisk øyeblikk i nåtid. Vetere skriver:

«From the early days of my training in family therapy I turned to theories of content, namely attachment theory and attachment research, narrative theory and trauma theory. For me, theories that purport to capture our life experiences in our intimate relationships need to have face validity and the explanatory power to help me understand what is happening to me and to others, and very often this involves multiple theories and hypotheses.»

(Vetere, 2016, s. 129)

Vetere skriver at tilknytningsteori har en forklarende kraft som har hjulpet henne med å forstå hva som skjer med henne i nåtid. Jeg opplever at en tilknytningsdiskurs om minner sin funksjon består i å tilby en slik forklaring på hvor en kommer fra og hvorfor man er den man er. Minnene blir gjennom tilknytningsteori satt inn i et teoretisk rammeverk som skaper en kontinuitet mellom fortid og nåtid. Terapeutene konstruerer således minnene aktivt slik at de tilpasses en sammenheng og

danner et grunnlag som forklarer hvem de er i nåtid. Jeg vil med dette argumentere for at innenfor en tilknytningsdiskurs fungerer minnene fra erfaringene med viktige tilknytningspersoner som en lineær selvbiografisk kilde som iscenesetter terapeutene i en bestemt subjektposisjon i nåtid.

Det er Foucault som betoner utgangspunktet for diskursanalysens subjektforståelse. Foucault mener subjektet skapes i diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Det innebærer at subjektet ikke ses på som en autonom og suveren enhet. Gjennom diskurser anpasses eller stilles subjektet inn på bestemte posisjoner. De diskursivt skapte posisjonene iscenesetter dermed noen rammer for subjektets handlingsmuligheter. Det innebærer blant annet at subjektets handlingsrom ikke nødvendigvis er helt fritt. Dersom motstridende diskurser forsøker å organisere det samme sosiale rom, blir subjektet interpellert i flere posisjoner på en gang (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Det betyr at subjektet kan være posisjonert av motstridende diskurser. Siden diskursene alltid er kontingente tilbys subjektet sjelden en entydig subjektposisjon. Minnene sin funksjon blir dermed å underbygge og iscenesette den subjektposisjonen som terapeutene foretrekker. De fremmede elementene i minnene som ikke passer inn i fortellingen blir assimilert og tilpasset slik at motsigelser og konflikt unngås.

Formålet med denne dekonstruksjonen av minnene er å belyse hvordan terapeutene anvender minnene til å iscenesette seg selv i en konkret nåtidig kontekst. Hvis en ikke analyserer minnene som diskursive konstruksjoner så er veien kort til å forstå minnene som et statisk arkiv, noe som kan sperre for nye erkjennelser. Når den ene terapeuten i etterkant ser noe nytt i minnet fra foreldrene sin krangel så illustrer hun Benjamin sitt poeng om at fortiden kan forstås på flere ulike måter. Episoden med foreldrenes krangel i fortid som dannet grunnlaget for minnet blir dermed mindre sentral. Perspektivet blir med dette motsatt av det en finner i tilknytningsteori der en argumenterer med at minnene fra vanskelige episoder i barndommen determinerer individets atferd inn i voksenlivet. Sentralt blir forståelsen av minnene som tekst. En definisjon på diskurs som jeg redegjorde for i metoddelen er at diskursene er «*tekst i kontekst*». Istedenfor å tenke at barndomsminnene danner arbeidsmodeller for hvordan en responderer på omverdenen i voksenlivet, så ser en at diskursen terapeutene snakker innenfor som voksen aktivt bistår konstruksjonen av minnene fra fortiden. Terapeutene snakker innenfor en tilknytningsdiskurs når de sier at barndomsminnene på ulikt vis dannet grunnlaget for at de valgte å bli familierapeuter.

Når vi minnes noe er vi ikke lenger den samme som opplevde hendelsen. En kan dermed argumentere for at det ikke finnes noen fast struktur, diskurs eller ramme som statisk bistår minnene. Minnene blir således ikke bare en konstruksjon forankret i fortiden, men en sammensmeltning av fragmenter fra fortid, nåtid og fremtid. Minnene om foreldrenes krangel fra fortiden kan dermed potensielt konstrueres på nytt og på nytt og fremstå på den måten den nåtidige diskurs avgjør.

4.1.6 Minnenes rekonstruksjon

Det eksisterer et uttrykk som sier at «man ikke kan endre fortiden», men medfører det riktighet? I det en omtaler minnene som konstruksjoner så utfordrer en ideen om at minnene refererer til objektive sannheter i fortiden. Forståelsen av minner som noe som er i bevegelse åpner opp et potensiale for rekonstruksjon og nyskriving. I et terapeutisk øyemed kan dette anses som minnene sin styrke snarere enn svakhet. Minnene sin ustabilitet gir rom for fornyelse og mulig frigjøring der de store linjene som gir kontinuitet, kan settes opp mot diskontinuitet og fragmenter som skaper fornyelse. En terapeut i workshopen viser hvor lett det er innenfor en tilknytningsdiskurs å tenke at minnene rommer en sannhet som om de i var i stand til å lagre all informasjon:

Stine: *«For 10-åringen har minner som han forteller til andre. De minnene kan vi ikke si ikke er sanne. For det er sant.»*

Terapeuten viser til at minnene sønnen sitter med representerer en objektiv, umediert framstilling av fortiden. Hun kommuniserer minnene om kranglingen i fortiden som «*sanne*» og dermed implisitt udiskuterbare. Minnene gir oss riktignok anledning til å «reise i tid», men det er ikke sikkert at det vi husker er korrekt. Benjamin sitt perspektiv på sannhetsgehalten i minnene er knyttet til hans historiesyn. Benjamin kritiserer modernismens historiesyn som lineært og dominert av forestillingen om at historien skrider fremover i et kontinuerlig forløp fra fortid til fremtid, kontrollert av enkle lover om årsak og virkning. Hans essay «Om historiebegrepet» er et av hans mest kjente og kontroversielle verk der han beskriver utfordringen med å skulle artikulere fortiden: *«Krønikeskriveren som skildrer hendelsene uten å skille mellom stort og smått, holder det for sant at at intet som noensinne har skjedd, skal regnes som tapt for historien»* (Benjamin & Linneberg, 2014a, s. 180). Når en konstruerer en historie så er det umulig å få med alt som skjedde og den vanlige måten å forholde seg til det på er å forenkle, fokusere på det mest vesentlige og trekke store

linjer ut fra dette. På den måten konstruerer en et forløp i form av en fortelling som duger. Benjamin var kritisk til at fortiden kunne fremstilles som en objektiv sannhet og mener de som sitter i maktposisjoner er med på å definere hvilken fortelling som skal forstås som sannheten om fortiden (Jeffries, 2016). Ved en eventuell rekonstruksjon av minnene kan en tilnærming være å ta tilbake de små fragmentene av historien som har blitt henvist til å skulle glemmes av «seierherrene». Terapeuten sier at en stor del av henne ønsker at sønnen bare skal glemme episodene med krangling:

Stine: *«Jeg kjenner igjen det der, med at vi ønsker at barna bare skal glemme det. For en stor del av meg ønsker at han minste gutten min bare skal glemme det, hvis du skjønner?»*

Det å leke med tanken om å fjerne minner fra hukommelsen kan forstås som et ønske om en rekonstruksjon av fortiden. Å fjerne ufrivillige minner har vært tematisert i fiksjonsfilmens verden. I filmen «Evig solskinn i et plettfritt sinn» (Gondry, 2004) er handlingen at hovedpersonen med bakgrunn i kjærlighetssorg går til en klinikk for å få fjernet alle minner av sin ekskjæreste. Hovedrolleinnhaver Jim Carrey kaller det han gjør for «*a perfect ending to this piece of shit story*», altså en rekonstruksjon av fortiden der ekskjæresten hans er utelatt. Alt som er vondt og vanskelig slettes fra hukommelsen på samme vis som terapeuten ønsker. Filmen greier på en god måte å beskrive følelsen knyttet til vanskelige minner. Terapeuten fortsetter:

Stine: *«Jeg ønsker jo ikke at krangel skal være en del av hans barndom. Det synes jeg er så fælt. Men det har vært det. Det var ikke sånn at det skjedde hver dag, men det har vært noen episoder.»*

Det terapeuten frykter er minnene om krangel sin betydning for sønnens fremtid. En stor del av henne ønsker en rekonstruksjon av fortiden i form av at episoder skal glemmes. Terapeuten erkjenner likevel at siden det å fjerne minnene ikke lar seg gjøre så har hun landet på at det beste er å snakke om de vanskelige minnene fra fortiden:

Stine: *«Dermed har barna mine opplevd en mann som har vært rasende. Ting de ikke skulle sett. Så når barna mine husker på de minnene, så kan det være greit å fortelle at mamma og pappa hadde en ordentlig krangel. Unnskyld, det var ikke greit det du så i går eller det du så i dag. Jeg kan ta det opp med de.»*

Benjamin er også opptatt av hvordan en kan frata de ufrivillige minnene sin betydning. Han mener det ikke er nok å konsultere minnene som opptak eller mapper i et arkiv og ramse opp hva de inneholder og se på dem som tilbakeblikk til en tilbakelagt fortid. Om en følger Benjamin så er

språk, minner og erfaring gjenstand for en politikk der vi alltid befinner oss ved en korsvei med en fortid som potensielt sett kan omskrives og en fremtid fylt med håp om at ting kan bli bedre. En slik politikk eller forhandling er synlig når terapeuten sier:

Stine: *«Han minste har sett så mye av en utagerende far mot mor. Akkurat det har jeg bestemt meg for at det skal vi aldri legge lokk på. Det må vi snakke om. Det ønsker ikke pappaen at vi skal snakke om. Men det har jeg sagt til han at det må vi.»*

Utsagnet til terapeuten illustrerer hvordan fortellingene våre er gjenstand for forhandling og endring. Stabilitet og forutsigbarhet er dermed fraværende både når det kommer til fortid og fremtid. Denne ustabiliteten er utgangspunktet for hvorfor Benjamin stiller seg kritisk til en instrumentell tilnærming til minner:

«Språket viser oss på umiskjennelig vis at erindringen ikke er et instrument for utforskning av det forgangne, men snarere dens medium. Den er medium for det vi har opplevd slik jorden er medium for gamle begravde byer. Den som søker å nærme seg sin egen begravde fortid, må forholde seg som en mann som graver. Først og fremst må han ikke kvie seg for igjen og igjen å vende tilbake til det samme - for å spre fortiden utover, slik man sprer jorden, å vende om på den, slik man vender jord.» (Benjamin i Andersson, 2014, s. 255)

En instrumentell tilnærming til minnene kjenner vi i igjen fra tilknytningsteori. For å unngå å bli fanget av et lineært årsak/virkning perspektiv på fortiden kan en alternativ tilnærming være å gå aktivt inn i hvert enkelt minne og fortolke dets konkrete elementer, på samme måte som vi fortolker et bilde. Det å dvele ved minnene fra foreldrenes krangel kan således gi en innsikt i livets kompleksitet og hvor sammenvevd livet er med tradisjoner, sosial og historisk kontekst. Resultatet av en slik prosess kan resultere i en nyskriving av minnene. En kan dermed forstå det å rekonstruere fortiden som en måte å huske «motstrøms» på, en type mot-minne. Disse mot-minnene er en type minner som ikke passer inn i det «offisielle» narrative om en episode i fortiden. En slik tilnærming fratår episodene i fortiden sin makt og betydning. Det blir derfor som terapeut nødvendig å spørre seg selv om når det er riktig å gjøre klientene oppmerksomme på at minnene deres er diskursive konstruksjoner. Når har de behov for rekonstruksjoner og nyskriving?

4.2 En subdiskurs om foreldreskap

En tilnærming til minnene som diskursive konstruksjoner er i mindre grad opptatt av episoden i fortid og isteden opptatt av hvordan minnene om foreldres krangel aktiverer terapeutene i nåtid. I datamaterialet synes jeg å se at terapeutene har en tydelig forestilling om hva godt foreldreskap innebærer og det å leve sammen som familie. Hva terapeutene tenker er barnets beste når det kommer til hva barn skal eksponeres for av krangling kommer tydelig frem i diskusjonen i workshopen. Dette har jeg valgt å kalle en subdiskurs om foreldreskap. Diskursen om foreldreskap legitimerer forståelsen innenfor tilknytningsdiskursen om at minnene fra barndommen fortsetter å forme individets atferd inn i voksenlivet.

4.2.1 Foreldreskap og barns sårbarhet

Foreldreskap kan forstås som en kontekstuell virksomhet, en type praksis som uttrykker foreldres oppfatning av hva barn trenger. Det eksisterer rådende diskurser om foreldreskap innenfor ethvert samfunn. Hva som kvalifiserer som «godt nok» foreldreskap og vårt syn på mødre og fedre, vil dermed være nært knyttet sammen med rådende maktstrukturer og kulturelt forankrede meningssystemer (Foucault & Schaanning, 1999). Samtidens rådende forståelse av barns behov og samfunnsmessige posisjon påvirker foreldreskapet (Olsen & Bø, 2008). Forståelsen av foreldrerollen og omsorg er dynamiske fenomener som har blitt til i et diskursivt spenningsfelt mellom tradisjonelle verdier og nye idealer. Noe av det som tidligere utgjorde en naturlig del av «det gode foreldreskap», anses i dag som direkte umoralsk (f.eks. fysisk avstraffelse av barn). Det å benytte begrepet foreldreskap er ikke uproblematisk. En innvending er at det å være foreldre er formet av kjønn. Det er menn og kvinner som gir omsorg til guttebarn og jentebarn. Jeg avviser ikke at kjønn er relevant i denne sammenhengen, samtidig er jeg i denne analysen interessert i foreldreskap som et felles prosjekt som foreldrene deler mellom seg uavhengig av kjønn.

Diskursene rundt foreldreskap oppnår en viss makt da det gjerne argumenteres med «barnets beste». Barnets beste ligger som premiss i det moderne foreldreskapet (Hennum, 2006).

Barnekonvensjonen og Haagkonvensjonen reflekterer et moderne, vestlig syn på barndom og barns behov. Diskursen om barnets beste er derfor forankret i verdier som bygger på kjernefamiliens status. Den reflekterer universelle ideer og verdier om barndom, familieliv og hvordan barn skal

behandles i Norge. Psykologiens fremstilling av barn og deres behov har videre fått store konsekvenser for utformingen av foreldreskapet.

Tilknytningsteori opererer med tre organiserte tilknytningsmønstre, et trygt og to utrygge tilknytningsmønstre (Bowlby, 1988). Teorien betoner at det beste for et barn er å oppleve en trygg tilknytting. Bowlby argumenterer med at om barnet opplever gode relasjoner og en trygg tilknytning i oppveksten, spesielt de tidlige leveårene, vil det være mer rustet i oppgaven med å etablere et trygt «selv». Personer med trygg tilknytting viser bedre evne til å samarbeide, de viser større omgjengelighet, de viser seg sterkere rustet til å tåle stress og kommer seg bedre etter påkjenninger, enn de personene som har usikre former for tilknytningsmønstre (Bowlby, 1988). En slik forståelse betoner at barn blir tildelt posisjonen som de virkelige ofrene for foreldrenes krangling.

4.2.2 Et diskursivt dilemma

Samfunnsdiskursen i dag er barneorientert på en helt annen måte enn tidligere. Barnet i sentrum og foreldrene er personer som skal dekke barnas behov (Hennum, 2006). Diskursen om foreldreskap som terapeutene snakker innenfor hviler på en forståelse av barn som sårbare. At denne diskursen er forankret i fag kommer til syne når den ene terapeuten forteller om krangling som hennes sønn har vært vitne til:

Stine: *«Jeg ønsker jo ikke at krangel skal være en del av hans barndom. Det synes jeg er så fælt. Men det har vært det. Det var ikke sånn at det skjedde hver dag, men det har vært noen episoder. Jeg har virkelig satt meg inn i hvordan det er å være han. Det er så vondt. Dessuten, når jeg jobber som familieterapeut, og da vite at jeg ikke klarte å beskytte mitt eget barn. Jeg klarte det ikke. Men da må jeg prøve å reparere det i etterkant. Eller reparere så godt jeg kan, med at jeg må begynne med å være helt ærlig med han om at det skjedde.»*

Terapeuten sitt utsagn peker i en faglig retning som understrekes når hun sier at hun jobber som familieterapeut og ikke greide å skjerme sitt eget barn fra krangling. Terapeuten viser implisitt til at hun har en faglig forståelse for hvilke mekanismer som er i sving hos et barn som opplever sine foreldre krangle. Hvis en fortsetter å benytte Walter Benjamin sin metafor med «bilder» som kommer sammen i lynglimt, så kan en se at det i utsagnet ligger føringer for at enkelte typer «bilder» tar barn skade av å eksponeres for. Dette trer spesielt tydelig frem innenfor TV og film. Enkelte TV-program som anses som uegnet for barn sendes så sent på kvelden at det forventes at barn har lagt seg for å sove. Fiksjonsfilmer med et innhold som en tenker barn tar skade av merkes med en aldersgrense. Det kan derfor oppleves som et paradoks at nyhetsendinger som

dokumenterer virkelighetens terror, sult og nød sendes på tidspunkt av døgnet der barn gjerne er våkne. Hvis barn forstås som sårbare må de passes på og følges opp på andre måter enn om de forstås som robuste og selvgående. Foreldreskapet vil se forskjellig ut med bakgrunn i hvilket syn en har på barns sårbarhet i kulturen en lever. En forståelse av barn som umodne og sårbare danner andre rammer for samhandling mellom foreldre og barn og for barns deltakelse i verden, enn om barn forstås som kompetente aktører som selv vet hva som er bra. Terapeuten fortsetter å reflektere over mulige konsekvenser av det sønnen har vært vitne til:

Stine: *«Det er ikke et tema vi tar opp ofte. For jeg vil jo gjerne at barna mine skal være sånn som meg, huske på de fine tingene. Huske på hvor forelsket vi var. Sånn som jeg klarer å huske med mine foreldre. Det har jo vært mye fint også. Men jeg lurar jo på noen ganger hvordan han opplevde det. Jeg håper i det minste at han skal slippe å gå i behandling når han blir voksen... eller gå i terapi fordi det var så mye som ble usagt. Ting som blir vanskelig når han blir voksen. Håper de får hjelp til å... det er kjipt. Det er også følt med mitt nedskrevne minne, at jeg var 6 år gammel. Det er så sterkt. Bare jeg skriver det ned så blir jeg berørt.»*

En kan se at terapeuten sin forståelse av barns sårbarhet skaper et diskursivt dilemma hos henne knyttet til hvordan en skal forholde seg til de vanskelige minnene fra fortiden. Dilemmaet setter henne i en enten/eller-posisjon der hun på den ene siden kan unngå å tematisere minnene om krangel og satse på at barna etterhvert glemmer de og isteden husker alt det fine og «*hvor forelsket*» foreldrene deres var. Denne siden av dilemmaet illustrerer hvordan subdiskursen om foreldreskap legitimerer tilknytningsdiskursen om minner. Barn skal beskyttes og skjermes for foreldrene sin krangling siden minnene fra episoden vil forme barns atferd inn i voksenlivet. Det blir dermed et rasjonale at det å trigge de vanskelige minnene ikke nødvendigvis vil føre noe godt med seg, det vil i verste fall føre med seg en retraumatisering og gå på bekostning av å «*huske de fine tingene*». På den andre siden så frykter hun at sønnen skal måtte gå i «*behandling*» eller «*terapi*» fordi minnene ikke blir tematisert. Denne siden av dilemmaet viser til en diskurs innenfor terapifaget som handler om at det å snakke om det som er vanskelig skal ha en lindrende terapeutisk effekt. Terapeuten befinner seg dermed i midten av et diskursivt dilemma. Hvis barn og voksne blir fortalt at spesielle hendelser i barndommen potensielt vil skade dem for livet, er ikke da sannsynligheten større for at de vil vokse opp og se på seg selv som offer for fortidens erfaringer? Benjamin mente at det som forårsaket et traume ikke nødvendigvis var hendelsen i seg selv, men den instrumentelle tilnærmingen til minnene i etterkant av hendelsen (Andersson, 2014). Om en legger dette perspektivet til grunn kan en argumentere for at en triggering av det vonde i fortiden i kombinasjon med å gå aktivt inn i minnene for å eventuelt kunne gi de en ny tekst er en mulig vei å gå for å lære seg å leve med det vanskelige. Terapeuten sine barn ville da kunne se tilbake til samtalen om

minnene og potensielt oppleve den vanskelige episoden i fortiden som avklart i nåtid.

4.2.3 Hva forblir usagt i diskusjonen om foreldres krangel?

Foucault beskriver hvordan vårt samfunn anvender ulike uteslukkelsesprosedyrer for å avgjøre hvilken diskurs som råder. Dette kan også forstås som hvilket hegemoni som råder, eller hva en kan snakke om er «lov» å snakke om i samfunnet og ikke (Foucault & Schaanning, 1999). I en diskursanalyse vil det således alltid være interessant å se etter hva som forblir usagt. Hva er det som ikke er «lov» å snakke om i en diskusjon av minnene om foreldres krangel? Alle terapeutene i workshopen har løst utfordringen som blir gitt dem, de har skrevet ned et minne fra da foreldrene kranglet, videre møtes de for å diskutere minnet, men det er likevel noe jeg opplever forblir usagt. Ved gjennomgang av datamaterialet med fokus på subdiskurser om foreldreskap opplevde jeg at det i de nedskrevne minnene blir hintet om utrygge episoder som terapeutene erfarer som barn. Episodene befinner seg i en randsoner, og kan betegnes som marginale episoder. En marginal episode forstår jeg som en hendelse utenfor, eller på randen av den tryggheten som familien forstås å representere. Den ene terapeuten skriver i sitt minne der alkohol er en del av bildet:

Morten: *«Min mor merket lett på min far når han hadde drukket. Det skulle nok ikke så mye til før det viste på han, om hun så det på øynene eller kjente på lukten eller bare det at han hadde vært nede i kjelleren [...] Jeg husker ikke hvordan dialogen forløp mellom min mor og min far. Men det var anklagelse fra henne og trolig benektelse eller irritasjon fra hans side. Og de holdt det gående. Jeg kjente hvordan jeg selv stivnet til, det knyttet seg i magen, og den gode stemningen og følelsen jeg hadde i hele meg ble ødelagt. Jeg kjente på frykten for alt det gode jeg forbandt med julen var i ferd med å gå i knas.»*

Terapeuten beskriver inngående hvordan hans mor kunne merke at faren hadde drukket. Moren kunne merke det på øyne og lukt og konfrontere faren med det. Dette er detaljerte beskrivelser der terapeuten husker at han reagerte følelsesmessig. I workshopen der minnet blir diskutert utdyper terapeuten hva som skjedde med han disse årene i barndommen:

Morten: *«Jeg tror det var i de årene at jeg ble taus. Jeg ble fastlåst. Jeg visste ikke hvordan jeg skulle navigere. Jeg ble handlingslammet.»*

Terapeuten viser til de «årene» han ble taus. Denne reaksjonen var altså ikke en enkeltstående hendelse, men noe som vedvarte over flere år i terapeuten sin barndom. I det nedskrevne minnet hos en av de andre terapeutene kommer det et lignende hint om en marginal situasjon med utrygghet:

Liv: *«Jeg husker jeg var redd, men også sint. Jeg husker jeg sto ved fasttelefonen og skrek at jeg skulle ringe politiet hvis de ikke sluttet, mens jeg holdt i trestangen. Jeg tror lillebroren min var på soverommet sitt og gråt. Om det var denne gangen pappa dyttet til mamma så hun falt og skadet seg på badegulvet, husker jeg ikke. Og jeg husker heller ikke hvordan det endte, men jeg ringte aldri politiet, og jeg tror det at politiet ble en reell trussel, førte til at kranglene aldri ble så ille igjen.»*

Når terapeuten senere i workshopen utfyller rundt hendelsen så forteller hun at hun vokste opp med episoder av utrygghet som preget hennes barndom:

Liv: *«Kan de ikke bare slutte å torturere meg med dette... fordi det var jo nettopp det det var. Det føltes jo ut som jeg vokste opp i en stillingskrig til tider. Det var jo ikke alltid krangling, men jeg kunne aldri vite om det var god stemning da jeg kom hjem fra skolen. Jeg måtte liksom lytte, høre på stemmer. Se på øyne, se på blikkontakt. Jeg ble dritgod. Jeg skulle jo ta den stangen, for en av de holdt den jo. Jeg var jo redd for at den skulle bli brukt til å slå med. Det har jeg aldri sett at det har skjedd. Jeg har jo aldri sett pappa slå mamma eller dytte mamma, men jeg vet det har skjedd når vi ikke så på. Fordi mamma er så snill å opplyser om det i ettertid. Mens vi var små også. Når jeg tar den stangen så bygger det seg opp et klimaks.»*

Terapeuten benytter seg av krigsmetaforer, der hun snakker om å «torturere» og en «stillingskrig». Terapeuten konstruerer et bilde av seg selv der hun befinner seg midt i en kryssild og må som en militær strateg «lytte, høre på stemmer» og «se på øyne, se på blikkontakt». Til tross for at en velger å benytte så sterke retoriske virkemidler for å beskrive hvordan en har erfart slike marginale episoder så finner jeg det interessant at ingen av terapeutene sier noe negativt om egen oppvekst. Ingen av terapeutene forteller at de har hatt en dårlig barndom eller at den har preget dem på en negativ måte. De forteller at foreldrene trækker over grenser for hva som er greit med barn som vitne og at det har preget dem på ulike vis. Likevel, det å konkludere med at barndommen har vært dårlig gjør ingen av terapeutene. Når terapeutene snakker om barndommen sin så snakker de implisitt godt om det foreldreskapet de har erfart.

En kan identifisere strømninger i samfunnet som er raskt ute med å stemple barn som har opplevd marginale situasjoner i sin barndom som offer. Her kommer vi inn på kjerneområdet hva angår Bowlby sin tilknytningsteori, der han hevder at ved langvarig mangel på omsorg og kjærlighet inntreffer en type reaksjon i form av en forstyrrelse av den psykiske og følelsesmessige utviklingen hos barnet. Bowlby hevder barnet blir depressivt, engstelig og kontaktavvisende noe som kan medføre ringvirkninger også for neste generasjon (Bowlby, 1988). Innenfor en diskurs om foreldreskap som betoner at implikasjonene av en dårlig barndom kan gi alvorlige konsekvenser sitter det langt inne å skulle innrømme at barndommen som helhet har vært dårlig. Når terapeutene snakker om dette så finner de veier for å snu det negative til noe positivt:

Liv: *«Ja, men sett i lyset av hva dere har sagt om agent og ikke... og hva dere gjorde. Han gjorde jo aldri noen ting. Han gjorde aldri noe fysisk eller... Jeg husker mange ganger at jeg skrek at de måtte slutte. Det var jo andre ganger. Men han gjorde ingenting. Når jeg nå ser i ettertid hvordan han takler livet og forholdet til sine foreldre så har han fortsatt med å gjøre ingenting. Ikke tatt tak i det, før nå nylig. Nå er det full skjærings mellom han og dem.»*

Terapeuten har en forklaringsmodell der hun forstår seg selv som en agent og dermed ikke ble et offer for foreldrene sin krangel. I utsagnet blir den andre, altså terapeutens bror, iscenesatt som det virkelige offeret for krangelen. Broren «gjorde ingenting» i de situasjonene der terapeuten «skrek at de måtte slutte». Terapeuten konkluderer med at dette kan ha ført til at broren har taklet livet og forholdet til foreldrene dårligere enn henne selv: *«Nå er det full skjærings mellom han og dem.»* Terapeuten iscenesetter seg selv som aktør i episodene fra barndommen og ser på dette som en redning, når hun sammenligner seg med den andre. Widerberg skriver:

«We know that experiences and memories of oppression, violence and sexual assaults are made to be forgotten in the family as well as in society. The issue of whose memories and what kind of memories should be highlighted is therefore a battleground in both research and politics.» (Widerberg, 2011, s. 329)

Widerberg hevder at hvilke minner som skal belyses og tildeles oppmerksomhet blir gjenstand for forhandling. Det er mulig å forestille seg at for terapeutene så har barndommen bestått av så mye mer enn disse marginale episodene. Minnene fra krangelen representerer bare øyeblikksbilder som ikke forteller den fullstendige historien. Men dette perspektivet er det ingen av terapeutene som kommer inn på selv, nettopp fordi kvaliteten på egen barndom ikke tematiseres.

4.2.4 En tilliggende fremtidsdiskurs

Forståelsen på 1950-tallet var at så lenge kvinnene var i hjemmet så var de nærmest fritatt for ansvar for hvordan de fulgte opp barna. Forholdet mellom foreldre og barn i dag er på mange måter snudd på hodet: det er ikke lenger barna som har plikter overfor foreldrene, men foreldrene som har plikter overfor barna (Olsen & Bø, 2008). Et foreldreskap som er tuftet på en forståelse av at barn må beskyttes går fra å se barn om subjekter som er egnet til å forstå og tolke verden på egen hånd, til å se barn som objekter som skal være ressurser og investeringsobjekter for fremtiden. En slik type foreldreskap er fundert i en tilliggende diskurs som jeg velger å kalle en fremtidsdiskurs. Tanken om at det går fremover i en bestemt og planlagt retning er viktig for det moderne samfunn (Eriksen, 2001). Denne fremtidsdiskursen betoner at menneskene har et iboende potensiale som gjør

at vi alltid kan bli enda bedre mennesker og dermed stadig mer perfekte foreldre. En slik fremtidsdiskurs er synlig når terapeuten sier:

Stine: *«Dessuten, når jeg jobber som familieterapeut, og da vite at jeg ikke klarte å beskytte mitt eget barn. Jeg klarte det ikke. Men da må jeg prøve å reparere det i etterkant. Eller reparere så godt jeg kan, med at jeg må begynne med å være helt ærlig med han om at det skjedde.»*

Fremtidsdiskursen virker slik at individet strever etter å være vellykket på alle livets områder på samme tid. Det er ikke lenger «godt nok» å være god nok. Myndigheter, fagfolk og media fyller på med råd og meninger om hvordan den enkelte bør leve livet. Mennesket kan alltid bli bedre, der de feilene vi gjorde i fortiden kan repareres og rettes opp i fremtiden. Hverdagslivet blir mål- og resultatstyrt, der naturlige variasjoner stigmatiseres som avvik.

Benjamin og Derrida deler en fremskrittskritikk der de stiller seg kritisk til synet på en slik menneskelig åndelig utvikling til et stadig høyere nivå. Sentralt hos Benjamin er hans avvisning av fortiden som en ubrutt og kontinuerlig linje til fremskritt. Derrida mener at alle mennesker om de innrømmer det eller ei har arvet dette diskursive håpet om et fremtidig fremskritt fra Marx (Glendinning, 2011). En marxist vil hevde at vi lever fremmedgjorte liv og kjempe for at denne fremmedgjøringen en dag skal opphøre. Et slik løfte om en bedre fremtid som Marx presenterer forstår Derrida som et messiansk narrativ om fremskritt for hele menneskeheten (Glendinning, 2011). Derrida mener at vi må lære oss å leve uten slike løfter om at vi en dag vil lære hvordan vi skal leve:

«And so, within the limits in which any such judgement is possible, the lives that are of most interest in our time will belong to those participants for whom the idea of finally having done with the question of how to live — let's call these participants 'philosophers', whoever they are — is experienced most intensely or most keenly as something, today, to resist. To resist what, then? First and foremost, the rule of every doxa of messianic arrival.» (Glendinning, 2011, s. 96)

Hvis en legger Derrida sitt perspektiv til grunn så må en kjempe sine kamper, men nøkkelen blir å forlate håpet om at kampen skal føre frem til et mål der en som menneske blir en bedre utgave av seg selv. Et mer interessant foreldreskap kan praktiseres ved å engasjere seg i å gjenkjenne underliggende og implisitte meninger av ulike fenomen, men da uten en målsetning om å avsløre en sannhet om hvordan livet best kan leves. Hvis en streber etter å nå et mål om å bli den mest perfekte forelder så gir det assosiasjoner til noe utopisk og klinisk. En kontrasterende forståelse kunne vært at konflikt og krangling egentlig hører livet og eksistensen til, og at en som forelder ikke alltid kan

eller står ansvarlig for å skulle reparere det en selv og/eller samfunnet ikke vil anerkjenne som godt nok på et gitt tidspunkt i historien.

4.3 En ekkodiskurs om krangling

Minnene er utgangspunkt for fortellinger og således en kilde til en type kunnskap fra fortiden som gjør seg til kjenne innenfor nåtidens diskurs og dermed bidrar til å forme virkeligheten vår. Øfsti skriver at en ekkodiskurs kommer som spor fra en annen tid, men har likevel ikke mistet sin gyldighet: *«In other words, echoed discourses are traces of constructions and predispositions that we do not talk about in public, but still inform what can be said and done»* (Øfsti, 2008, s. 139). Når en bestemt fremstilling av et fenomen gjentas så fester det seg forestillinger som ikke så lett lar seg korrigere, det konstrueres en klassifisering av et fenomen. Dette er helt sentralt innenfor en strukturalistisk forståelse: *«Structuralism allows us to imagine the old sacred meanings in more accessible, modern terms, and the old, sacred meanings breathe life into our new structural consciousness»* (Klein, 2000, s. 134). Det var dette stive strukturalistiske blikket på fortiden som Haug forsøkte å utfordre da hun utviklet minnearbeid.

I datamaterialet ser jeg spesielt en diskurs opptre som et ekko fra en annen tid. Samtlige av terapeutene deler en diskurs om at krangling er farlig i nære relasjoner. En diskurs om hvordan en forstår krangel kan komme til uttrykk gjennom det foreldre forteller sine barn når de er vitne til en krangel. Når jeg undersøker hva terapeutene forteller sine barn, sier den ene: *«Vi prøver å si: vi krangler ikke, vi bare diskuterer»*. Hvilken strategi ligger til grunn når foreldre bagatelliserer krangling ved å si at en bare diskuterer? En mulig forståelse er at en forsøker å unnlate å påføre barna en bekymring for at foreldrene skal skilles. Ved å si at en bare diskuterer så forsøker en å ufarliggjøre krangelen med bakgrunn i en diskurs om at krangling er farlig. Det at barn opplever krangling som farlig og at deres største redsel er at foreldrene skal skille seg er ikke uvanlig. Det fremstår således som et ekko fra barndommen når en terapeut sier:

Stine: *«Som barn var jeg veldig redd for krangling. Vi var jo tre søstre som kranglet mye. Vi barna kunne krangle. Det var aldri jeg som vant krangelen. Jeg er litt redd for krangel. Det var jo mye krangel når man er tre søstre. Det var ikke like mye krangling mellom moren og faren min. Men foreldrene mine ble jo skilt. Så det ble jo nye krangler i deres nye forhold. Så den klumpen med krangling synes jeg er ubehagelig. Jeg synes det er ubehagelig å lese det nedskrevne minnet mitt. Det kjennes bare er helt sånn... jeg er jo skilt selv.»*

Øfsti skriver at en ekkodiskurs er en konstruksjon som vi ikke nødvendigvis går ut med eller presenterer oss selv med offentlig (Øfsti, 2008). Det å bli oppfattet som konfliktsky gir ikke nødvendigvis positive konnotasjoner i rammen av et parforhold. Norske par er mer likestilte enn i andre deler av verden, dermed er det å påpeke aspekt som oppleves som vanskelig i parforholdet nærmest som en selvfølgelighet å regne. Det å omtale partneren som konfliktsky oppleves gjerne som nedsettende. En ekkodiskurs om at krangling er farlig drar på et historisk perspektiv som kommuniserer at krangel fører til konflikt og at konflikt fører til krig og skilsmisse. I det terapeuten sier er denne underliggende frykten for at krangel fører til skilsmisse synlig. Erfaringen med at foreldrene ble skilt og at hun selv ble skilt har formet perspektivet på krangel. Terapeuten viser hvordan ekkodiskursen om krangling virker inn på livet hennes i dag:

Stine: *«For meg så skal det ikke være noe krangling. Jeg vil bare ha ro. Jeg vil bare være i fred. Sånn er det for meg. I mine relasjoner. Jeg vil ikke ha noen ny mann. Jeg vil bare være i fred. Det er så godt. Det er følt, men det er så godt å være i fred.»*

Terapeuten uttrykker at hun bare ønsker «fred» og derfor ikke vil ha noen ny mann i livet sitt. Jeg har tidligere vist hvordan krigsmetaforer brukes som retoriske virkemidler andre steder i datamaterialet. Denne terapeuten gjentar ordet «fred» som hun kommuniserer som noe kontrasterende til krangel. Derrida skriver at den beste måten å leve sammen på ofte blir assosiert med fred, noe godt og nøytralt (Derrida, 2012). Han hevder imidlertid at konseptet med en evigvarende fred mellom to parter fremstår som gåtefullt da en slik fred er noe annet enn bare en våpenhvile eller en fredsprosess. Siden ingen kan forutsi fremtiden eller har noen adekvat idé om hvordan en slik fred vil se ut så fremstår det som uklart og gåtefullt når terapeuten implisitt kommuniserer at det skal være realistisk å leve konfliktfritt.

4.3.1 En tilliggende diskurs om tilhørighet

Jeg opplever at en ekkodiskurs om at krangling er farlig er forankret i en tilliggende diskurs om tilhørighet. Å leve sammen som familie konstituerer en opplevelse av tilhørighet der en deler en felles historie og har befunnet seg på samme sted i fortiden. Øfsti skriver at for mange kan familien også være et tveegget fenomen:

«Family has been for many a double-edged phenomenon, promising safety and belonging on the one hand and delivering experiences of insecurity and violence on the other.»

(Øfsti, 2008, s. 31)

Som en dikotomi til opplevelsen av tilhørighet som familien tilbyr eksisterer det en mulighet for usikkerhet og vold. Krangel blir et symbol på en av flere farer som kan utfordrer opplevelsen av trygghet og tilhørighet som familien konstituerer. Benjamin skriver passende nok med barndom som en del av bakteppet om minnenes funksjon for opplevelsen av tilhørighet:

*«Proust foretok seg dette med storartet konsekvens. Allerede fra starten av møtte han på en elementær oppgave: å berette om sin egen barndom. Han viste hvor vanskelig dette var når han framstiller det som en tilfeldighetens sak, om det i hele tatt skulle være mulig. I sammenheng med disse betraktninger preger han begrepet *mémoire involontaire*, ufrivillig minne. Dette bærer med seg spor etter situasjonen som det er dannet ut fra. Det tilhører inventaret hos den mangfoldige måter isolerte privatpersonen. Der hvor erfaringen i streng forstand regjerer, settes, i hukommelsen, visse typer innhold fra den individuelle fortid i forbindelse med liknende elementer i den kollektive fortid»*

(Benjamin & Linneberg, 2014a, s. 200)

Det er gjennom minnene det «*isolerte*» individet lærer at det tilhører et større kollektiv. Opplevelsen av en kollektiv historie bringer frem en følelse av tilhørighet som er nødvendig for å krysse barrieren som skiller individet fra de andre medlemmene av samfunnet. I familier så gjenfortelles minner for å knytte familiemedlemmene nærmere sammen. På samme vis er vi omgitt av institusjoner som forteller og gjenforteller minner om samfunnet vårt med det samme formål å knytte individene nærmere sammen og få de til å delta i samfunnet. Filmer, bøker og kunst er også skapt for å få oss til å minnes, ikke bare vår egen historie men også historiene til andre generasjoner og grupper (Widerberg, 2011). Disse fortellingene, filmene, og bøkene danner utgangspunktet for en tilhørighet og inngår i en forståelse av hvem vi er. Et eksempel fra norsk politikk der en forsøker å spille på opplevelsen av tilhørighet og «hvem vi er» er når Innvandrings- og integreringsminister Sylvi Listhaug skriver på sin Facebook-profil i oktober 2016:

«Jeg mener de som kommer til Norge må tilpasse seg samfunnet vårt. Her spiser vi svin, drikker alkohol og viser ansiktet vårt. Man må innrette seg etter de verdier, lover og regler som er i Norge når man kommer hit. Lik og del!»

Listhaug presenterer noen inklusjonskriterier for å kunne tilhøre den norske samfunnet. Denne geografiske avgrensningen til Norge er sentral, hun henvender seg til noen som befinner seg på samme sted og oppfordrer dem til å like og dele budskapet hennes. Forestillingen om hva et

menneske som bor i Norge er fremstår som avgrenset til en type praksiser fra fortiden: «spise svin», «drikke alkohol» og vise ansiktet sitt. Det konstruerte konfliktbildet av «oss» mot «dem» sin funksjon blir å konstruere en indre tilhørighet blant de som erfarer det å være norsk på samme måte som ministeren og der en samtidig definerer seg vekk fra alle de som identifiserer seg med andre verdier. Et slikt krav om tilhørighet kan fremstå som totalitært og opplevelsen av tilhørigheten til en gruppe står stadig i fare for å slå sprekker. En indre justis knyttet til kravet om hvem vi skal være kan oppleves som trangt og kjedelig for enkelte. Folkegrupper kommer på kant, de mest sammensveisede familier oppløses og venner blir til fiender. En av terapeutene uttrykker en redsel for at tilhørigheten til hans nærmeste skal bli borte som et resultat av krangel:

Morten: *«Jeg kjenner også på en viss konfliktskyhet. Jeg kjenner det er veldig ubehagelig å komme på kant, enten det er med søsken eller med venner e.l. Jeg synes det er forferdelig ubehagelig. Jeg har en drøm som stadig dukker opp. Den fortalte jeg til min kjære senest på fredag. Den handler litt om dette. Jeg har tenkt på den drømmen tidligere, hvorfor i all verden drømmer jeg det her? Det har noe med dette å gjøre. Det har noe med tilknytningen å gjøre. En eller annen frykt for brudd eller for at samboeren min skal dra. Det er jo ikke noe jeg tenker på i det daglige eller er redd for egentlig. Men den samme drømmen dukker stadig opp. Den handler om at min partner forlater meg. Han drar fra meg. Den dukker opp så ofte at det er helt påfallende. Jeg tenker at den drømmen er en beskjed til meg om ett eller annet. Det tror jeg handler om noe som gjelder for de aller fleste: det verste som kan skje i livet er et brudd i viktig tilknytning. Et brudd med viktige tilknytningspersoner. Jeg tenker at det handler om det.»*

I det terapeuten sier fremkommer det han erfarer som en viktig tilknytning til hans samboer. Han forteller om en redsel for et brudd og å bli forlatt. Parforholdet fungerer som en «trygg base» og skaper en distanse til det som er utenfor. Jeg forstår dette som en diskurs om tilhørighet som gjør seg til kjenne. Til tross for denne opplevelsen av tilhørighet kommuniseres det en usikkerhet der terapeuten forteller at han stadig vekk drømmer om natten at samboeren skal forlate han. I det terapeuten sier fremstår opplevelsen av tilhørighet som nærmest midlertidig og usikker. Derrida tar det enda lengre og mener at en tilhørighet til «den andre» ikke bare er usikker, det er umulig:

«"Living together", I belong to that which does not belong to me, to my own, to a language, a site, to a "my home», that do not belong to me and which I will never possess. Belonging excludes any absolute appropriation, even the radical right of property.»

(Derrida, 2012, s. 38)

Derrida sin forståelse av å leve sammen er systemisk da han hevder at det er umulig å ikke leve sammen. Vi lever sammen og da ikke bare som mennesker, vi lever også sammen med dyrene og naturen (Derrida, 2012). En kan forsøke å ikke leve sammen, men en vil i det minste alltid stå i en

relasjon til seg selv. Derrida skiller mellom det å leve sammen og det å tilhøre en annen. Han mener det ikke er mulig å tilhøre eller eie en annen selv om konseptet med å leve sammen kan kommunisere en slik forståelse. Kjærligheten en føler har ikke noe varig «hjem», dermed er det mulig å føle tilhørighet og kjærlighet til flere på samme tid. Derrida hevder at selv om det er sånn at en vil velge å redde sine nærmeste, de en opplever sterkest tilhørighet til, før en redder de som sulter et annet sted i verden, så kan ikke en slik handling forsvares ut fra moral. Listhaug sin uttalelse illustrerer på samme vis at spørsmålet om tilhørighet ofte ender opp i et grumsete moralsk farvann. Det er interessant å se hvordan en diskurs om tilhørighet virker i det terapeuten forteller om klienter han har i mekling:

Morten: *«I og med at jeg jobber der jeg jobber, med mekling og foreldresamarbeid så er det jo klart at det er et hovedtema: konflikt og krangling mellom foreldre. Da må jeg jo av og til bli litt streng. Selv om jeg stort sett er en tilbakelemt terapeut. I mekling så må man jo innta en litt annen rolle. Da kan jeg bli streng med foreldre i forhold til krangling. Det er ofte at foreldre blir så blinde av sin egen konflikt og enten mener at de skåner barna for det eller de klarer på en måte ikke det. De klarer ikke skjærme barna. Ikke alle skjønner godt nok hva det gjør med barn. Hvis det er noe barn sier mest av når vi har samtaler med barn i mekling eller i familiesamtaler eller der foreldre har gått fra hverandre så er det jo at barna ønsker at foreldre skal være venner. Eller i det minste tåle hverandre.»*

Hva skjer når fortellingen som Benjamin mener lærer det «isolerte» individet om tilhørigheten til den andre slår sprekker? Terapeuten forteller at barna ønsker «at foreldrene skal være venner» også etter et brudd. Terapeuten medgir at han inntar «annen rolle» som «streng» og tar til orde for det jeg forstår som en mediert tilhørighet mellom foreldrene i form av en kontrakt om å «være venner» eller «i det minste tåle hverandre» for barnas skyld. Dette gir hint om den formen for tilhørighet og å leve sammen på som kan oppleves som totalitær. En totalisering av det å leve sammen der individer skal dyttes inn i et formkrav om tilhørighet og underkaste seg spilleregler stiller Derrida seg kritisk til:

«One must recognize and acknowledge this division, this tearing, this rift, this dissociation from oneself, this difficulty of living together with oneself, to gather in an ensemble, in a totality of cohesiveness and coherence: the first step of a «living together» will always remain rebellious to totalization.» (Derrida, 2012, s. 35)

Hvis en følger en slik tanke vil det frata foreldrene ansvar hvis de bare trenger å forholde seg til noen spilleregler som terapeuten anbefaler de å følge. Om en følger Derrida sitt spor så vil det være uetisk at barna eller en terapeut skal pålegge foreldre å «være venner». Det å introdusere formkrav

til relasjonen kan potensielt bidra til at dynamikken mellom foreldrene begynner å sprike enda bredere. Den fellesskapet som en gang eksisterte mellom foreldrene i form av et ekteskap eller et samboerskap var et resultat av egen fri vilje, en kan dermed risikere at dette opprinnelige fellesskapet begynner å forvitte når en introduserer krav om en ny tilhørighet. I så tilfelle kan det virke som terapeutens praksis kan utfordres. Om en legger til grunn at det er mest hensiktsmessig at foreldrene selv finner ut av og blir enige om hvordan en skal få til å leve sammen etter en konflikt eller krangel, så vil jeg argumentere for at en terapeut sin rolle bør være mer tilbaketrukket og i mindre grad «streng», altså divergerende fra det terapeutene i workshopen oppgir å praktisere.

4.4 En motdiskurs om krangling

I løpet av workshopen la jeg merke til at det ble snakket frem en motdiskurs til diskursen om at krangling er farlig. Neumann skriver at en oppgave for diskursanalysen er å vise hvorledes representasjoner blir konstituert og får sin utbredelse, og hva slags spenn av forskjellige representasjoner som til enhver tid er med på å utgjøre en diskurs (Neumann, 2001). Innen et slikt diskursivt felt vil ikke alle diskurser ha lik verdi eller makt, noen diskurser vil prøve å utfordre de eksisterende praksisene. Disse motdiskursene vil sannsynligvis bli marginalisert og avvist som irrelevante fra den dominerende diskursens hegemoniske system av meninger og praksis. En slik kontrasterende posisjon fremkommer når terapeutene går fra å snakke om krangling i nære relasjoner til snakke om hvordan de opplever klienter som krangler i terapirommet:

Morten: *«Jeg tror det handler om at dette er to personer som er viktig for meg, som står meg følelsesmessig nærme. Da kjenner jeg at jeg blir helt uvel. Jeg vil aller helst vekk. Jeg har ikke lyst til å forholde meg til det. Jeg er fanget i det. Jeg må gjøre et eller annet, men jeg står i en skvis. Hvordan skal jeg navigere i de greiene der? Hvordan skal jeg hjelpe? Da er jeg ikke lenger noen familieterapeut eller paraterapeut. Da mister jeg på en måte redskapene mine. I jobben så opplever jeg ikke krangling som trøblete på den måten i det hele tatt. I jobben synes jeg egentlig det er helt greit. Men når det krangles i sånne nære relasjoner da blir jeg uvel.»*

Haug fokuserer på motdiskurser i form av motsigelser i livserfaring i fortellingene våre (Haug, 2008). På den måten forsøker hun å undersøke sosiale relasjoner slik de fremstår ideologisk i minnene våre. Utsagnet om at *«I jobben så opplever jeg ikke krangling som trøblete på den måten i det hele tatt»* kan forstås som en motsigelse og kimen til en motdiskurs. Innenfor konteksten av nære relasjoner så gjør krangling han uvel, men når konteksten endres til jobben som terapeut så

erfarer han ikke kranglingen som trøblete. Litt senere i workshopen blir dette kontrasterende ståstedet til krangling utdypet av den samme terapeuten:

Morten: *«Jeg tror først og fremst at det handler om det: å ivareta seg selv. Man skal ikke la seg bli tråkket på. En skal være tydelig på sine egne vegne».*

Her kommuniseres ikke krangling lengre som farlig. Krangelen har blitt tildelt det jeg tolker som en nødvendig funksjon i form av å være tydelig på egne vegne og ivareta seg selv. Denne motdiskursen som snakkes frem kan gi assosiasjoner til motkultur og grupper som kjemper for sosial rettferdighet. Mennesker som står opp og forsvarer de verdier som som de tror på. Innenfor en slik motdiskurs får diskursen om at krangling er farlig et servilt preg. Det å være konfliktsky blir ensbetydende med det å unngå å stille kritiske spørsmål, sette grenser eller stå opp for seg selv.

Haug mener at når individer erfarer og minnes så har de en aktiv rolle der de plasserer seg selv i en dominant kultur. Likevel inneholder disse erfaringene og minnene motsigelser. Motsigelsene i minnene og erfaringene er symptomer på at vi ikke er totalt determinert av en hegemonisk kultur (Haug, 1987). Den hegemoniske kulturen ser jeg komme til uttrykk i diskursen om at minnene om krangel har gjort terapeutene konfliktsky. En person som forstår seg selv som konfliktsky kan forstås som et instrument for den eller de som ønsker å opprettholde hegemoniets nåværende form. Gjennom motdiskursen så underminerer terapeuten forestillingen han har om seg selv som konfliktsky. Haug mener at selv om motsigelsene kan gi hint om motstand så vil en bevissthet som inneholder for mange motsigelser hindre mennesker i å handle (Haug, 2008). Derfor foreslår hun at en må forsøke å jobbe med bevisstheten på en mer sammenhengende måte. Det hjelper ikke at en identifiserer spor av motdiskurser, hvis en ikke aktivt analyser hva disse sporene av motstand handler om og plasserer de i en større sammenheng. En kan da gå fra å oppleve seg selv som en person som er konfliktsky, til å se seg selv som en som tør å konfrontere urettferdighet. Potensielt vil forståelsen av seg selv som konfliktsky gradvis forsvinne.

I det følgende vil jeg demonstrere hvordan en av de andre terapeutene gradvis endrer sitt ståsted i workshopen gjennom å utforske perspektivet om at krangling også kan handle om et engasjement.

Stine: *«Jeg krangler jo med søstrene mine, jeg kan diskutere på jobb. Jeg krangler med ungene mine også. Jeg har kranglet masse med eks-mannen min. Nå krangler vi videre om samvær med barn. Jeg krangler. Jeg sitter på advokatkontor og krangler... for rettferdighet og for at barna skal ha en god barndom. Da står jeg opp for dem. Jeg står opp for meg selv nå. Det*

har jeg kanskje ikke gjort tidligere. Jeg har nok tidligere vært mer selvutslettende og latt ting bare passere fordi jeg ikke har ønsket å krangle. Jeg er derfor helt enig i at man må tåle å krangle.»

Igjen ser man at en motdiskurs til at krangling er farlig bli synlig. Terapeuten forteller at hun kjemper for rettferdighet og for det hun anser som barnas beste. Når terapeuten sier: *«Det har jeg kanskje ikke gjort tidligere. Jeg har nok tidligere vært mer selvutslettende og latt ting bare passere fordi jeg ikke har ønsket å krangle»* så sier hun implisitt at det å ikke krangle er synonymt med det å være *«selvutslettende»*. Kontrasten til diskursen om at krangling er farlig og selvforståelsen som konfliktsky blir tydelig. Krangling kan dermed også sees på som et uttrykk for at en ønsker noe, noe som kan være positivt i en familie.

Benjamin som var opptatt av bilder hevder at en stereotypisk reproduksjon av et kunstverk utfordrer auraen til det originale verket. Han hevder at det å være et moderne menneske er mediert gjennom stereotypien som en teknisk og kulturell prosess der kunstverkets aura forkommer når det reproduseres (Benjamin & Linneberg, 2014a). Når Benjamin snakker om reproduksjon av en stereotypi kunne han like gjerne snakket om å repetere en diskurs om at krangling er farlig. Det som forkommer når diskurser repeteres ukritisk er gyldigheten. Om en legger Benjamin sin forståelse til grunn så vil en tvil melde seg i det terapeuten blir oppmerksom på at ekkoet av diskursen fra fortiden om krangling er farlig kommuniserer begrenset mening og få nyanser når konteksten endres. Vi befinner oss alltid i midten av noe, hver begynnelse vil alltid inngå i en diskurs som vi må forholde oss til. Derrida hevder i den sammenheng at vi står ansvarlige for fortiden og må bære med oss arven fra den (Derrida, 2001). Det er ikke vesentlig om vi var fysisk tilstede i den fortiden som minnet gjenkaller. Det vesentlige er hvordan minnet påvirker måten vi forholder oss til andre i nåtid. Om en legger en slik forståelse til grunn må vi for å handle mest mulig etisk ikke ignorere fortiden og kun fokusere på fremtiden. Istedenfor å forstå minnene som låst i fortiden så kan vi se de orientere seg mot fremtiden. Innenfor et perspektiv der vi forstår minnene som nåtidige diskursive konstruksjoner bør vi kanskje gå fra å stille oss spørsmålet «hvem er jeg?» til å spørre om «hvem er jeg i fred med å bli?»

Hvordan skaper vi nye begynnelser i nåtid? Slik jeg leser Benjamin og Derrida så er repetisjon en mulig tilnærming til et slikt paradoks. Når vi repeterer må vi være bevisst på at vi alltid konstruerer noe nytt innenfor en nåtidig kontekst som dermed blir ulikt fra originalen. Repetisjon tillater oss å tenke etisk i nåtid, og tar fortiden med i betraktningen, men leder oss alltid til noe nytt: en fremtid

radikalt forskjellig fra nåtiden. En fremtid som bærer med seg fragmenter fra fortiden. Fragmenter som en ikke alltid forstår, men som ikke er glemt.

5.0 Avslutning

Formålet med denne studien har vært å undersøke hvordan familierapeuter konstruerer minner om foreldres krangel og hvordan disse minnene aktiverer terapeutene i dag. Som en avslutning vil jeg oppsummere de funn som er mest interessante i forhold til problemstillingen, komme med selvrefleksjon og forslag til videre forskning.

5.1 En presentasjon av mine funn

I denne studien har jeg forsøkt å belyse og drøfte to spørsmål:

1. Hvordan konstruerer familierapeuter minner om foreldres krangel?
2. Hvordan aktiverer disse minnene familierapeutene i dag?

I første del av analysen demonstrerte jeg hvordan et minne om foreldres krangel er sosialt konstruert. Tidlig i datamaterialet fremkommer det jeg har valgt å kalle en tilknytningsdiskurs om minner. Innenfor en tilknytningsdiskurs om minner forstås erfaringene med omsorgspersoner i barndommen som utgangspunktet for indre arbeidsmodeller for en selv og andre. En tenker at disse arbeidsmodellene danner mønster for hvordan en responderer på omverdenen i voksenlivet. Den ene terapeuten referer til episodene med foreldrenes krangling som en «*utdannelse i tidlig alder*». Terapeutene snakker om barndommen som om det ble determinert da hvilket yrke de skulle ha i voksen alder og tildeler dermed de vanskelige minnene fra fortiden en mening og funksjon i et kritisk øyeblikk i nåtid. Terapeutene drar på en forståelse der de tenker at et minne fra en episode i fortiden legger føringer for identitet, selvforståelse og bringer kontinuitet til yrkesvalg i voksenlivet. Minnene situerer terapeutene i en større fortelling i form av livshistorien om hvem de er. Istedenfor å tenke at man sitter i en båt uten årer som bare driver hit og dit, så skaper minnene en kontinuitet som forklarer hvem de er ut fra hvor de kommer fra. Minnene blir gjennom tilknytningsteori satt inn i et teoretisk rammeverk som skaper en sammenheng mellom fortid og nåtid. Minnene kan dermed også betraktes som nåtidige diskursive konstruksjoner og det en erfarer som et subjektivt minne kan forstås som en konstellasjon der fragmenter fra fortid og nåtid kommer sammen for å iscenesette den subjektposisjonen som terapeutene foretrekker. Jeg argumenterer for at om en ikke analyserer minnene som nåtidige diskursive konstruksjoner så er veien kort til å forstå minnene som et statisk arkiv.

Jeg argumenterer videre for at forståelsen av minner som ikke-statiske åpner opp et potensiale for rekonstruksjon og nyskriving. Minnene sin ustabilitet gir rom for fornyelse der de store linjene som gir kontinuitet, kan settes opp mot diskontinuitet og fragmenter som skaper noe nytt. I et terapeutisk øyemed kan minnenes ustabilitet anses som minnene sin styrke snarere enn svakhet. Språk, minner og erfaring er gjenstand for en politikk der det ofte ender opp med at «seierherrene» skriver historien. En rekonstruksjon av fortiden kan forstås som en måte å huske «motstrøms» på. En slik forståelse fratrar episodene i fortiden sin makt og betydning. Dermed blir det som terapeut nødvendig å spørre seg om når det er riktig å gjøre klientene oppmerksomme på at minnene er diskursive konstruksjoner.

En tilnærming til minnene som diskursive konstruksjoner er i mindre grad opptatt av episoden i fortid og isteden opptatt av hvordan minnene om foreldres krangel aktiverer terapeutene i nåtid. For å besvare den delen av problemstillingen som omhandler hvordan minnene aktiverer terapeutene i dag har jeg valgt å belyse hvordan hvordan minnene produserer og reproducerer ulike meningskonstruksjoner som former deres virkelighetsforståelse. I datamaterialet identifiserte jeg en subdiskurs om foreldreskap som legitimerer forståelsen innenfor tilknytningsdiskursen om at minnene fra barndommen fortsetter å forme individets atferd inn i voksenlivet. I mitt datamateriale synes jeg å se at terapeutene har en tydelig forestilling om hva godt foreldreskap innebærer og det å leve sammen som familie. Jeg identifiserer at en av terapeutene står i et diskursivt dilemma knyttet til hvordan en skal forholde seg til de vanskelige minnene fra fortiden. Jeg identifiserer videre at innenfor en diskurs om foreldreskap som betoner at implikasjonene av en dårlig barndom kan gi alvorlige konsekvenser sitter det langt inne å skulle innrømme at barndommen som helhet har vært dårlig. Jeg belyser hvordan subdiskursen om foreldreskap har en tilliggende fremtidsdiskurs. Denne fremtidsdiskursen betoner at menneskene har et iboende potensiale som gjør at vi alltid kan bli enda bedre mennesker og dermed stadig mer perfekte foreldre.

I datamaterialet finner jeg også en diskurs der terapeutene tenker at kringling er farlig i nære relasjoner. En terapeut fremstiller konseptet om «fred» som noe kontrasterende til krangel. Diskursen om at kringling er farlig ser jeg forankret i en tilliggende diskurs om tilhørighet. Familien kan sees som et tveegget fenomen som på den ene siden representerer en tilhørighet, men på den andre siden rommer en usikkerhet. Den ene terapeuten kommuniserer en slik usikkerhet der han forteller at han stadig vekker drømmer om natten at samboeren skal forlate han. I det terapeuten sier fremstår opplevelsen av tilhørighet som nærmest midlertidig og usikker. Jeg drøfter dette funnet opp mot Derrida sitt perspektiv om at en totalisering av tilhørighet er umulig og uetisk.

En siste diskurs jeg identifiserer i mitt datamateriale er en motdiskurs som kontrasterer diskursen om at krangling er farlig. Motdiskursen er synlig når terapeutene går fra å snakke om krangling i nære relasjoner til snakke om hvordan de opplever klienter som krangler i terapirommet. Krangelen blir da tildelt en nødvendig funksjon i form av å være tydelig på egne vegne og ivareta seg selv. Motdiskursen som snakkes frem gir assosiasjoner til grupper som kjemper for sosial rettferdighet. Ved å identifisere slike motdiskurser kan en gå fra å se seg selv som en person som er konfliktsky, til å se seg selv som en som konfronterer urettferdighet. En tvil kan begynne å melde seg når terapeuten blir oppmerksom på at ekkot av diskursen fra fortiden om at krangling er farlig kommuniserer en begrenset mening når konteksten endres. Vi må dermed ikke bare se oss tilbake når vi engasjerer oss i minnene våre. Repetisjon tillater oss å tenke etisk i nåtid, og tar fortiden med i betraktningen, men leder oss til noe nytt: en fremtid radikalt forskjellig fra nåtiden.

5.2 Selvrefleksjon og mangler med studien

Perspektivet på minnene som diskursive konstruksjoner har snudd min forståelse av erfaring på hodet. Spesielt innsiktsfullt synes jeg det har vært å jobbe med Walter Benjamin sin forståelse av minnene som tekst og avdekke gjennom dekonstruksjon små ord og setninger som terapeutene anvendte og som synliggjorde hvordan minnene deres er konstellasjoner av fragmenter fra fortid og nåtid. I prosessen med å skrive en innledning og en avslutning til denne oppgaven ble jeg igjen påminnet hvor lett det er å ty til egen fortid når en skal presentere en historie og skape en sammenheng. Problemet er at historier er forenklinger da det er umulig å få med alt. For egen del har denne studien åpnet opp en alternativ måte å forstå fortiden på der jeg erkjenner at minnene er dårlig egnet for å komme i kontakt med meg selv, hva jeg konkret følte, tenkte og gjorde i ulike situasjoner i fortiden. Ut fra et slik perspektiv ser jeg at denne studien ikke nødvendigvis omhandler hvem jeg er eller hvor jeg kommer fra, men at den også kan forstås som en ny begynnelse og i like stor grad vedrører hvem jeg er i ferd med å bli.

Jeg ser et potensiale i at minner som tema passer inn med en diskurs om hva psykoterapi kan være. Det å forstå minnene som nåtidige diskursive konstruksjoner er kontrasterende til hvordan en tradisjonelt har forholdt seg til minner innenfor terapifaget. Det å identifisere og synliggjøre hvordan minnene produserer og reproducerer ulike meningskonstruksjoner tror jeg kan utgjøre en forskjell for klienter. For min fremtidige praksis som terapeut ser jeg minnearbeid som en tilnærming der en kan bistå klientene med å lete frem motdiskurser, som et alternativ til det å skulle

tilpasse seg den rådende diskurs. Gjennom å skrive denne masteroppgaven og i form av klinisk veiledning med Anne Øfsti har jeg fått et innblikk i hvordan minnearbeid og diskursanalyse kan anvendes i klinisk praksis.

I metodikken foreslås det å la deltakerene i workshopen få mulighet til å kommentere og gi innspill på den tredje fasen av minnearbeidet, altså analysen og drøftingen (Crawford, 1992). At jeg ikke har fått gjennomført dette erkjenner jeg muligens er med på å gjøre oppgaven svakere. Denne studiens begrensninger har ikke tillatt meg å gjennomføre dette i denne første omgang. Jeg har en ambisjon om skrive en eller flere artikler basert på denne studien og tenker det er naturlig at kommentarer fra terapeutene eventuelt kan inkluderes i artiklene.

5.3 Fremtidig forskning

I løpet av studien har jeg gjort meg flere refleksjoner rundt hvordan det er mulig å ta minnearbeid videre innenfor familieterapi. Nedenfor har jeg konkretisert tre områder som kan danne et utgangspunkt for fremtidig forskning og anvendelse av minnearbeid i familieterapifeltet.

Som metode

Da minnearbeid har vært lite anvendt innenfor familieterapi er det å benytte den som en ressurs for kunnskapsutvikling et mulig område å bygge videre på. Familieterapi inngår i en akademisk formidlingstradisjon som insisterer på å formidle kunnskap i enkle og årsaksbestemte fortellinger. Walter Benjamin sin kritiske tilnærming til denne typen formidling tror jeg faget kan profitere på. Hvis vi tenker at klientene våre kan få det bedre ved å utfordre tanken om kontinuitet, så bør vi også etterstrebe å forske og undervise på en måte som harmonerer. Det ligger et potensiale i minnearbeid der en med utgangspunkt i de nedskrevne minnehistoriene i workshopen kan utforske erfaringer, strukturer og relasjoner relevant for fagfeltet.

Som et ideologisk og politisk perspektiv

Det at minnearbeid har utspring i aktivisme opplever jeg som verdifullt. Narrative og diskursive terapiretninger har gjerne et engasjement for sosial rettferdighet. Minnearbeid er en metode som kan bidra til å forsterke sammenhengen mellom aktivisme og terapi. Jeg mener det er problematisk å kjempe for sosial rettferdighet uten å ta utgangspunkt i hverdagslivene våre. Mye av den urettferdighet vi ser er relatert til rådende diskurser som gir næring til at urettferdigheten kan fortsette. Diskursene presenterer universielle sannheter om ulike aspekter ved mennesket både på

individ og på kollektivnivå. Disse diskursene står så sterkt at det kan være vanskelig for mennesker å forstille seg alternative måter å leve, bo, konsumere og arbeide på. Ved en dekonstruksjon av minnene våre kan muligens vårt eget bidrag til undertrykkelse og urettferdighet bli mer synlig for oss selv.

Som klinisk praksis

Noe av det som er interessant med minner er at de ofte berører. Minnene oppleves som konkrete og knyttet til erfaringer i livet. Når minner er utgangspunkt for en samtale så snakker en gjerne sammen på en annen måte. Mening og betydning er basert på en historisk utviklet praksis. Minnearbeid blir en måte å bli kjent med seg selv med utgangspunkt i tradisjonene vi skaper og lever våre liv innenfor. En av metodene sine særegenheter og styrker er at den «krever» at deltakerne i workshopen presenterer minnehistoriene som en nedskrevet tekst. Ved nedskrivningen eksternaliseres minnene og blir «noe» som eksisterer utenfor oss selv. Et annet aspekt ved nedskrivningen er at minnene forenkles slik at de passer inn i den konteksten og diskursen de skal presenteres. På veien har en ikke lagt merke til at en har lukket øynene for detaljer som potensielt kan gjøre en forskjell. Det å gå inn i minnene for å se hvordan de er konstruert uten det ensidige fokuset på identitet og selvbiografi opplever jeg som mer i takt med sosialkonstruksjonisme og familierapi. I terapirommet kunne en da analysert minnene og diskutert hvorfor en har valgt å kommunisere de aktuelle minnene på akkurat den måten en har gjort.

Bibliografi

- Anderson, Katie, & McGrath, Laura. (2014). Exploring embodied and located experience: Memory Work as a method for drug research. *International Journal of Drug Policy*, 25(6), 1135-1138.
- Andersson, Dag T. (2014). Ihukommelsens øyeblikk-Bildenes plass i Walter Benjamins erindringsfilosofi. *Agora*, 31(01-02), 252-268.
- Beauvoir, Simone de, Moi, Toril, & Christensen, Bente. (2000). *Det annet kjønn*. Oslo: Pax.
- Benjamin, Walter, & Karlsten, Torodd. (1991). Om historiebegrepet. I *Kunstverket i reproduksjonsalderen : essays om kultur, litteratur, politikk* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Benjamin, Walter, & Linneberg, Arild. (2014a). *Skrifter i utvalg : 1* (Vol. 1). Oslo: Vidarforl.
- Benjamin, Walter, & Linneberg, Arild. (2014b). *Skrifter i utvalg : 2* (Vol. 2). Oslo: Vidarforl.
- Berge, Torkil, & Repål, Arne. (2013). *Lykketyvene : hvordan overkomme depresjon*
- Bergman, Ingmar (Producer). (1973). Scener fra et ekteskap. [Klipp fra TV-serie] Lastet ned fra <https://youtu.be/Nl73Fs5YK4s>
- Bowlby, John. (1980). *Attachment and loss: Loss, sadness and depression* (Vol. 3): New York: Basic Books.
- Bowlby, John. (1988). *A secure base : parent-child attachment and healthy human development*. New York: BasicBooks.
- Boyer, M Christine. (1996). *The city of collective memory: its historical imagery and architectural entertainments*: Mit Press.
- Crawford, June. (1992). *Emotion and gender : constructing meaning from memory*. London: Sage Publications.
- Dallos, Rudi. (2004). Attachment narrative therapy: integrating ideas from narrative and attachment theory in systemic family therapy with eating disorders. *Journal of Family Therapy*, 26(1), 40-65.
- Derrida, Jacques. (1988). Signature Event Context." *Limited Inc*, 1-23.
- Derrida, Jacques. (2001). *Justice, colonisation, translation*. Paper presentert ved Deconstruction Engaged: The Sydney Seminars, Sydney: Power Publications.
- Derrida, Jacques. (2012). *Living Together: Jacques Derrida's Communities of Violence and Peace*: Fordham University Press.
- Derrida, Jacques, & De Man, Paul. (1989). *Memoires : for Paul de Man* (Rev. ed. utg.). New York: Columbia University Press.
- Ditlevsen, Torben, Mønster Petersen, J, & Svindborg, Bruno. (1972). *Tegn Tekst Betydning*. Copenhagen: Borgen.

- Draaisma, Douwe. (2000). *Metaphors of memory : a history of ideas about the mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eliassen, Knut Ove. (2016). *Foucaults begreper*. Oslo: Spartacus.
- Elsass, Peter. (2003). *Håndbog i kulturpsykologi*: Gyldendal A/S.
- Eriksen, T Berg. (1991). *Freuds retorikk. En kritikk av naturalismens kulturlære*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland. (2001). *Øyeblikkets tyranni: rask og langsom tid i informasjonssamfunnet*: Aschehoug.
- Foucault, Michel, & Schaanning, Espen. (1999). *Diskursens orden : tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970 (Vol. 3)*. Oslo: Spartacus.
- Freud, Sigmund. (1957). Leonardo Da Vinci and a Memory of his Childhood. I *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XI (1910): Five Lectures on Psycho-Analysis, Leonardo da Vinci and Other Works* (s. 57-138).
- Gergen, Kenneth J. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. *American psychologist*, 40(3), 266.
- Glendinning, Simon. (2011). *Derrida: A very short introduction (Vol. 278)*: Oxford University Press.
- Gondry, Michel. (2004). *Eternal sunshine of the spotless mind*: Momentum Pictures.
- Gradvall, Jan. (2009). *Tusen svenska klassiker: böcker, filmer, skivor, tv-program från 1956 till i dag*: Norstedt.
- Gundersen, Bjarne Riiser. (2016). *Da postmodernismen kom til Norge : en beretning om den store intellektuelle vekkelsen som har hjemsøkt vårt land (Vol. 272)*. Oslo: Flamme forl.
- Haug, Frigga. (1987). *Female sexualization : a collective work of memory*. London: Verso.
- Haug, Frigga. (2008). Memory-work: A detailed rendering of the method for social science research. *Dissecting the mundane: International perspectives on memory-work*, 21-44.
- Hennum, Nicole. (2006). Likestillingens utfordring: Å avkjenne omsorg for barn. *Sosiologi i dag*, 36(3).
- Holmgren, Allan. (2004). Saying, doing and making: teaching CMM theory. *Human Systems: The Journal of Systemic Consultation and Management*, 15(20), 89-100.
- Hyle, Adrienne Evans. (2008). *Dissecting the mundane: International perspectives on memory-work*: University Press of Amer.
- Hårtveit, Håkon, & Jensen, Per. (2004). *Familien - pluss én : innføring i familierapi (2. utg. utg.)*. Oslo: Universitetsforl.

- Jansson, Maria, Wendt, Maria, & Åse, Cecilia. (2008). Memory work reconsidered. *NORA—Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 16(4), 228-240.
- Jay, Martin. (1996). Walter Benjamin, remembrance, and the first World War. *Estudios/Working Papers (Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales)*(87), 1.
- Jeffries, Stuart. (2016). *Grand Hotel Abyss: The Lives of the Frankfurt School*: Verso Books.
- Kalleberg, Ragnvald, Horkheimer, Max, Marcuse, Herbert, Adorno, Theodor W., & Habermas, Jürgen. (1970). *Kritisk teori : en antologi over Frankfurter-skolen i filosofi og sosiologi*. Oslo: Gyldendal.
- Klein, Kerwin Lee. (2000). On the emergence of memory in historical discourse. *Representations*(69), 127-150.
- Kvale, Steinar. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*-ad Notam Gyldendal-Oslo.
- Lundh, Lars-Gunnar, Montgomery, Henry, Waern, Yvonne, Bryde, Sølvi, Aspelund, Ellen, & Madsen, Tonya. (1996). *Kognitiv psykologi : fra oppmerksomhet til tenkning*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Magnussen, Svein, & Melinder, Annika. (2012). Vitnepsykologisk sakkyndighet i norsk rett: Hva vet norske psykologer og psykiatere om påliteligheten av vitners hukommelse? *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 49(4), 338-347.
- Murphy, Timothy S. (2004). The Other's Language: Jacques Derrida Interviews Ornette Coleman, 23 June 1997. *Trans. Timothy S. Murphy. Genre: Forms of Discourse and Culture*, 37(2), 319-328.
- Neumann, Iver B. (2001). *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*: Fagbokforlaget.
- Nordengen, Kaja, Nordengen, Guro, & Moser, May-Britt. (2016). *Hjernen er stjernen : ditt eneste uerstattelige organ*. Oslo: Kagge.
- Olsen, Benedicte C. Rappana, & Bø, Bente Puntervold. (2008). *Utfordrende foreldreskap : en innledning*. I (s. s. 13-26). Oslo: Gyldendal akademisk, 2008.
- Onward. (1997). *Survive Death. På These Words Still Pray*.
- Pease, Bob. (2000a). Beyond The Father Wound: Memory–Work And The Deconstruction Of The Father–son Relationship. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 21(1), 9-15.
- Pease, Bob. (2000b). *Recreating men: Postmodern masculinity politics*. United States: Sage.
- Roediger, Henry L, & Marsh, Elizabeth J. (2003). Episodic and autobiographical memory. *Handbook of psychology*.
- Rothbaum, Fred, Rosen, Karen, Ujiie, Tatsuo, & Uchida, Nobuko. (2002). Family systems theory, attachment theory, and culture. *Family process*, 41(3), 328-350.

- Schiraldi, Glenn. (2009). *The post-traumatic stress disorder sourcebook: A guide to healing, recovery, and growth*: McGraw Hill Professional.
- Simpson, Jeffrey A, Rholes, W Steven, & Winterheld, Heike A. (2010). Attachment working models twist memories of relationship events. *Psychological Science*, 21(2), 252-259.
- Thagaard, Tove. (1998). *Systematikk og innlevelse* (Vol. 2): Fagbokforlaget Bergen.
- Tulving, Endel. (1987). Multiple memory systems and consciousness.
- Vagle, Wenche, Sandvik, Margareth, & Svennevig, Jan. (1993). *Tekst og kontekst: en innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*: Landslaget for norskundervisning.
- Vetere, Arlene. (2016). Systemic Theory and Narratives of Attachment: Integration, Formulation and Development over Time. I Maria Borcsa & Peter Stratton (Red.), *Origins and Originality in Family Therapy and Systemic Practice* (s. 129-139). Cham: Springer International Publishing.
- Watzlawick, Paul, Bavelas, Janet Beavin, Jackson, Don D, & O'Hanlon, Bill. (2011). *Pragmatics of human communication: A study of interactional patterns, pathologies and paradoxes*: WW Norton & Company.
- Weigel, Sigrid, Smith, Chadwick Truscott, & Kutschbach, Christine. (2015). The Flash of Knowledge and the Temporality of Images: Walter Benjamin's Image-Based Epistemology and Its Preconditions in Visual Arts and Media History. *Critical Inquiry*, 41(2), 344-366.
- Wetherell, Margaret, Taylor, Stephanie, & Yates, Simeon J. (2001). *Discourse theory and practice: A reader*: Sage.
- Widerberg, Karin. (2011). Memory work: exploring family life and expanding the scope of family research.(Report). *Journal of Comparative Family Studies*, 42(3), 329.
- Willig, Carla. (2001). *Introducing qualitative research in psychology : adventures in theory and method*. Buckingham: Open University Press.
- Winther Jørgensen, Marianne, & Phillips, Louise. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*.
- Øfsti, Anne Kyong Sook. (2008). *Some call it love: exploring Norwegian systemic couple therapists' discourses of love, intimacy and sexuality*. University of East London.

Appendix 1: Samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet:

«Et lyn i et kritisk øyeblikk»: familierapeutens konstruksjon av minner om foreldrenes krangling.

Bakgrunn og formål

Studien er en masteroppgave i familierapi og systemisk praksis ved VID Høgskole. Formålet med studien er å forske på hvordan minner om krangel konstrueres. I denne studien ser jeg på konstruksjonen av minner som et hovedanliggende, mens krangel vil være en inngang. Jeg vil blant annet prøve å komme nærmere hvorfor noe fremstår som et minne og hvilke fortellinger vi forteller ut fra minnene våre. Videre, hvordan virker terapeuten sine minner om krangel inn i terapi?

Du blir forespurt om å delta siden du er familierapeut med en systemisk tilnærming. Jeg ser krangling som et fenomen familierapeuter kan være interessert i og kan ha personlige minner knyttet til.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Metoden som skal benyttes i studien heter minnearbeid (memory work). For deg som informant så innebærer deltagelse at du blir medlem av en workshop (gruppearbeid). Dette gruppearbeidet skal arrangeres kun en gang og vil da vare ca. 3-4 timer. Gruppearbeidet vil ha 4-5 deltagere inkludert meg som masterstudent som skal lede den. Metoden er lagt opp slik at det skal skrives ned et minne som vi senere skal analysere sammen. Jeg vil også dele et minne med gruppen. For deg som informant vil det bety en mulighet til å erfare hvordan egne minner er konstruert. Du vil dessuten få innblikk i en metode og en forståelse som muligens kan ha terapeutisk overføringsverdi for deg etter at datainnsamlingen er over. De nedskrevne minnene utgjør et sett med data og lydopptak av diskursanalysen vi skal gjøre fellesskap vil utgjøre et annet sett med data.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun jeg som masterstudent og eventuelt min veileder vil ha tilgang til personopplysninger knyttet til deg som informant. Personopplysningene vil bli lagret på en privat datamaskin med passordbeskyttelse for å ivareta konfidensialitet.

Ingen deltakere i studien vil kunne gjenkjennes i den ferdige publikasjonen.

Datamaterialet vil bli oppbevart et par måneder ekstra etter at masteroppgaven er levert for mulig sensorsjekk. Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.07.17. Etter den dato vil alle opptak, nedskrevet materiale og personopplysninger slettes for ettertiden.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Fredrik Bakkemo. Veileder for studien er Anne Øfsti.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)